

RWS BEDRIJFSVERTROUWELIJK

Omgevingsplan Programma Uiterwaardenbeheer

Datum	06 augustus 2021
Versie	1.2
Status	Vastgesteld

Colofon

Uitgegeven door
 Auteur Monique Naus en Marjolein Meerburg
 Informatie
 Telefoon
 E-mail

Datum 6 augustus 2021
 Versie 1.2
 Status Definitief

Versiebeheer

0.1	26-11-2020	Conceptversie
0.2	15-01-2021	Commentaar uit toetsronde verwerkt door MM, MN en ER. Zonder fte's en inhoud tabellen. Beschikbaar gemaakt voor Project Match
0.9	29-01-2021	Inclusief fte's en tabellen en bijlagen t.b.v. bijlage bij de POF
0.91	16-2-2021	Opmaak door Linda, aanpassen aanzegproces en bijstellen RASCI
1.0	6-4-2021	Vastgesteld door OM TU en OM WOUW
1.1	31-05-2021	Commentaar uit toetsronde verwerkt door ER
	15-06-2021	Vastgesteld in vergadering van kto WOUW, aangevuld met RK en KL (beide TU)
1.2	06-08-2021	Details aangepast door OM WOUW na KAd-toets van juli 2021

Inhoud

Inleiding 6

1 Omgevingsstrategie 7

- 1.1 Achtergrond 7
- 1.2 Doel uiterwaardenbeheer 7
- 1.3 Visie Omgevingsmanagement 8
- 1.4 Doelen Omgevingsmanagement 8

2 Beschrijving van de omgeving 10

- 2.1 Algemeen: veel, complex en kleinschalig 10
- 2.2 Functies en belangen: divers 11
- 2.3 Grondposities: versnipperd 12
- 2.4 Partijen: publieke organisaties 12
- 2.5 Partijen: private partijen en organisaties 13
- 2.6 Maatschappelijke issues 13
- 2.7 Omgeving kijkt mee in de uiterwaarden 14
- 2.8 Lokale en regionale belangenorganisaties 14
- 2.9 Landelijke stakeholders: strategische belangenvertegenwoordiging 15
- 2.10 Hotspots 15

3 Strategie voor omgevingsmanagement 17

- 3.1 Hoofdstrategie 17
- 3.2 Thema's 19

4 Omgevingsmanagement algemeen 22

- 4.1 Organisatie van het omgevingsmanagement 22
- 4.2 Omgevingsplan 24
- 4.3 Bijdrage aan algemene taken en documenten 24
- 4.4 Leren en ontwikkelen 25

5 Stakeholdermanagement 26

- 5.1 Stakeholders en issues 26
- 5.2 Stakeholdermanagementsysteem 26
- 5.3 Gebiedsgerichte en persoonlijke aanpak 27
- 5.4 Belangenbehartiging en (bestuurlijke) afspraken met derden 28

6 Taakgericht omgevingsmanagement 30

- 6.1 OM gericht op terreinen van derden 30
- 6.2 Vastgoedbeheer 31
- 6.3 OM gericht op veilig gebruik 32
- 6.4 Gastheerschap 32
- 6.4.1 Initiatieven van anderen 33
- 6.4.2 Recreatief (mede)gebruik uiterwaarden 33

7 Omgevingsmanagement bij verschillende typen onderhoud 34

- 7.1 Inkoop van onderhoud 34
- 7.1.1 WOCU 34
- 7.1.2 Onderhoudsovereenkomsten met terreineigenaren 35
- 7.1.3 Gezamenlijk inkopen met andere overheden 36
- 7.1.4 Maatwerkcontracten 36

7.2	Onderhoud via het vastgoedspoor 37
7.2.1	Ingebruikgevingen, zoals pacht of huur 37
7.2.2	Zakelijke rechten als recht van opstal 38
7.2.3	Aanleg- en instandhoudingsovereenkomsten (A&I) 38
7.2.4	Kwalitatieve verplichtingen van eigenaren, vastgelegd in het Kadaster 38
7.3	Waterwetvergunningen 39
7.4	Uitgecheckte gebieden 39
8	Verrassingsvrij beheren en onderhouden 40
8.1	Houding en gedrag, omgevingssensitiviteit 40
8.2	Conditionering 40
8.3	Uitvoeren van het onderhoud 41
8.3.1	Voorbereiding 41
8.3.2	Uitvoering 42
8.3.3	Onderhoud op terreinen derden (particulieren, binnen de scope van WOCU) 42
8.4	Monitoren, handhaving en aanspreken op wettelijke taken 43
8.4.1	Monitoring 43
8.4.2	Handhaving 43
8.4.3	Aanzegproces 46
9	Externe communicatie 47
9.1	Inleiding 47
9.2	Uitgangspunten communicatie 47
9.3	Communicatieprotocol 48

Bijlagen

1	Toezicht in de uiterwaarden
2	Proces toestemming werkzaamheden terreinen derden
3	Recreatieladder
4	Verwachtingen van skills ON's
5	Advies CD over onderaanneming
6	Bebordingsplan
7	Stakeholderanalyse uiterwaardenbeheer

Inleiding

Voor u ligt het Omgevingsplan Programma Uiterwaardenbeheer. Team Uiterwaarden (TU) is verantwoordelijk voor het inregelen van het regio-overstijgend beheer en onderhoud van de uiterwaarden langs de Rijntakken en de Maas. In dit plan wordt uitgewerkt hoe het strategisch, tactisch en operationeel omgevingsmanagement wordt ingestoken voor het onderhoud, gebruik en vastgoed. Samen met het Instandhoudingsplan en het Monitoringsplan is dit Omgevingsplan één van de bouwstenen om te komen tot het projectdoel.

Dit plan geeft ook inzicht in de rol- en taakverdeling van het omgevingsmanagement door TU en door het team Waardengedreven Onderhoud Uiterwaarden (WOUW) (een mixed team van Rijkswaterstaat (RWS) en opdrachtpartner¹(s) (OP ('s)) dat het Waardengedreven OnderhoudsContract Uiterwaarden (WOCU) uitvoert. Daarom is dit plan geldig voor de periode totdat de aanbesteding van contract WOCU definitief gegund is. Na gunning zal in mixed teams (opdrachtgever (OG)-OP) gewerkt worden. Dan zal dit plan worden geactualiseerd en op onderdelen verder uitgewerkt worden.

¹ In het kader van het WOCU (Waardengedreven OnderhoudsContract Uiterwaarden) gebruiken we voor de marktpartijen de term "opdrachtpartner". Daarmee benadrukken we de gezamenlijkheid die we beogen tussen Rijkswaterstaat en de marktpartijen waarmee het onderhoud in de uiterwaarden wordt uitgevoerd.

1 Omgevingsstrategie

1.1 Achtergrond

Onze uiterwaarden zijn cruciaal voor de bescherming van 4 miljoen mensen tegen hoogwater, voor ecologisch gezonde rivieren en als leefgebied voor planten en dieren met grote biodiversiteit. Dit vraagt om een goed beheer en onderhoud. Vanuit zijn kerntaken is RWS hiervoor verantwoordelijk. Er zijn veel eigenaren en belangen in de uiterwaarden, dit vraagt om een goede afstemming. Waar mogelijk en noodzakelijk wordt samengewerkt met stakeholders om tot een optimaal beheer en onderhoud te komen. Ook worden vele eigenaren geconfronteerd met onderhoud door RWS op hun terreinen, zodat RWS aan haar wettelijke taken kan voldoen. Daarnaast hebben uiterwaarden meerdere gebruiksfuncties waaronder landbouw, recreatie, wonen en andere bedrijven zoals zand, klei en grindwinning. Vaak zijn uiterwaarden uitloopgebieden voor de aanliggende woonkernen. Ook hebben de uiterwaarden steeds meer aantrekkingskracht voor bijvoorbeeld horeca en evenementen. Voor deze gebruiksfuncties is RWS niet verantwoordelijk, maar krijgen derden ruimte om gebruik te maken van de uiterwaarden, mits dat niet conflicterend is met kerntaken van RWS. RWS is hierin partner om samen met andere partijen (vanuit hun taak en verantwoordelijkheid) te zorgen voor een optimaal en veilig gebruik van de uiterwaarden. Ook staat RWS open voor initiatieven van anderen in de uiterwaarden (op gronden van RWS).

1.2

Doel uiterwaardenbeheer

Het **doel** van het programma Uiterwaardenbeheer is:

'Het programmeerteam Uiterwaardbeheer, kortweg team Uiterwaarden, heeft als doel het uniform, structureel en regio-overstijgend vormgeven van het risico-gestuurd beheer en onderhoud van het gehele uiterwaardengebied van het Hoofdwatersysteem (HWS) in Nederland.

*De uitdaging voor het programma is om andere manieren van (duurzaam) beheer te gaan ontwikkelen. Dit **in nauwe samenwerking en afstemming met de omgeving**, op meerdere doelen en in een veranderende maatschappij. **RWS is gastheer op het eigen areaal en te gast op andermans areaal.***

Uit het NWP (conceptversie):

Kerntaken Rijkswaterstaat (als waterbeheerder)

De kerntaken van Rijkswaterstaat zijn zorgen voor waterveiligheid, voldoende water, schoon en gezond water, en vlot en veilig verkeer over water. Rijkswaterstaat richt zich op het uitvoeren van deze kerntaken en het aanleggen, beheren en onderhouden, vervangen en renoveren van de daarvoor benodigde infrastructuur.

Gebruiksfuncties

Door het uitvoeren van de kerntaken creëert Rijkswaterstaat de juiste voorwaarden voor veel gebruiksfuncties. Rijkswaterstaat onderscheidt aangewezen gebruiksfuncties en overige gebruiksfuncties. Aangewezen gebruiksfuncties zijn – zoals voorgeschreven in de Waterwet – formeel toegekend aan bepaalde rijkswateren en hier heeft Rijkswaterstaat een aanvullende opdracht. Voor overige gebruiksfuncties (zoals landbouw en recreatie) heeft Rijkswaterstaat geen opdracht, maar krijgen derden – mits niet conflicterend met de randvoorwaarden voor de kerntaken van Rijkswaterstaat – ruimte om gebruik te maken van de rijkswateren en het grondwater daaronder. In beginsel zijn alle gebruiksfuncties welkom, maar niet alles kan altijd en overal of tegelijk (zie ook hoofdstuk Gebruiksfuncties).

Rijkswaterstaat richt zich bij de taakuitvoering primair op de wettelijke eisen en de afgesproken functionaliteit van de netwerken. Bij de uitvoering van het werk hebben wettelijke eisen voorrang en gaan kerntaken voor gebruiksfuncties. Rijkswaterstaat heeft dus niet overal een (vergelijkbare) opdracht met middelen en wettelijke instrumenten. Rijkswaterstaat vertaalt de beleidsopdracht in beginsel als volgt:

- ☐ waterveiligheid;
- ☐ voldoende zoetwater, en schoon en gezond water;
- ☐ vlot en veilig verkeer over water;
- ☐ aangewezen gebruiksfuncties (drinkwater, zwemwater, schelpdierwater en natuur);
- ☐ de overige gebruiksfuncties.

De **missie** van TU is:

Samen met anderen zorgt RWS voor veilige en natuurlijke uiterwaarden.

Uiterwaarden zijn de gronden tussen rivier en dijk. Ze zijn bij hoogwater nodig om het rivierwater af te voeren en het rivierengebied veilig te houden. Ook vormen ze leefgebied voor planten en dieren. In ons dichtbevolkte land is uiterwaardenbeheer belangrijk. De grond langs een rivier verandert voortdurend door het aan- en wegspoelen van sediment en door de natuurlijke aangroei van vegetatie. Daarom neemt RWS, samen met anderen, maatregelen als dat nodig is voor de hoogwaterveiligheid of de natuur. Werk dat nooit klaar is. Zo zetten we ons met alle betrokkenen in voor optimale hoogwaterveiligheid en bescherming van leefgebied in de uiterwaarden.

Daarnaast heeft RWS een zorgplicht voor veilig gebruik van haar eigen terreinen. Terreinen die meestal ook opengesteld worden voor anderen; de uiterwaarden worden ook voor andere maatschappelijke functies zoals recreatie gebruikt waarbij andere overheden initiatiefnemer zijn. Samen met anderen worden afspraken gemaakt over de verschillende taken en verantwoordelijkheden die dit met zich meebrengt, binnen de kaders die het Rijk heeft.

1.3 Visie Omgevingsmanagement

Hieruit is de **visie voor omgevingsmanagement** afgeleid:

Stakeholders kennen het belang van uiterwaarden voor de waterveiligheid en zijn zich bewust van de rol van vegetatie en objecten voor de waterafvoer en natuur. Rijkswaterstaat beoogt zoveel mogelijk verrassingsvrij te beheren en onderhouden. Met terreineigenaren in het uiterwaardengebied zijn heldere afspraken gemaakt over hun bijdrage aan het behalen van verschillende wettelijke normen en het (laten) uitvoeren van beheer en onderhoud daarvoor.

Ook zijn stakeholders zich bewust van andere gebruiksfuncties van de uiterwaarden, zoals recreatie. Op eigen gronden (eigendom van de Staat/I&W) in de uiterwaarden is RWS beheerder én stelt zich op als gastheer. Als beheerder zorgt RWS ervoor dat de objecten in de uiterwaarden functioneel² en veilig zijn, als gastheer staat RWS open voor initiatieven van andere partijen om de uiterwaarden te benutten voor andere doelen en gebruik. RWS maakt met deze partijen afspraken over ieders taken en verantwoordelijkheden.

RWS is een kundige, aanspreekbare, benaderbare en betrouwbare partner.

1.4 Doelen Omgevingsmanagement

Voor omgevingsmanagement worden de volgende **doelen** geformuleerd:

Generieke doelstellingen voor omgevingsmanagement

- Stakeholders zijn goed geïnformeerd;
- Met terreineigenaren in het uiterwaardengebied zijn heldere afspraken gemaakt over hun bijdrage aan het behalen van verschillende wettelijke normen en het (laten) uitvoeren van beheer en onderhoud daarvoor;
- Het onderhoudswerk wordt publieksgericht uitgevoerd, met zo min mogelijk hinder voor de betrokken stakeholders;
- Voor het uitvoeren van het onderhoudswerk wordt vaar- en wegverkeer zo min mogelijk gehinderd (omdat de beschikbaarheid van netwerken cruciaal is vanuit het oogpunt van publieksgericht netwerkmanagement);
- Het bevorderen van veiligheid staat voorop (vanuit zorgplicht);
- RWS communiceert eenduidig naar externe stakeholders. Daarvoor is het nodig dat verschillende betrokkenen vanuit RWS (projectorganisatie,

² Conform de vastgestelde normen

beheerorganisatie, relatiemanagers, communicatieadviseurs) begrip hebben voor elkaars belangen en heldere afspraken hebben gemaakt over communicatie.

Specifieke doelstellingen voor het omgevingsmanagement van Programma Uiterwaardenbeheer:

- RWS wil verrassingsvrij beheren en onderhouden. Dat werkt twee kanten op:
 - Interne en externe stakeholders worden niet verrast door het onderhoud wat RWS uitvoert;
 - RWS wordt niet verrast door interne en externe stakeholders, met consequenties voor de uitvoering van het onderhoud.
- Het programma is regiobewust en levert maatwerk. Er is bewustzijn over de regionale verschillen tussen de verschillende uiterwaarden en waar nodig wordt de (stakeholder-, pers- en publieks) strategie daarop aangepast;
- RWS wil een langdurige en duurzame relatie met stakeholders ontwikkelen of bestendigen;
- Het doel van het omgevingsproces is om de interactie tussen RWS, ON's, pachters en andere contractanten en de omgeving zo soepel mogelijk te laten verlopen. Om dat te bereiken willen de medewerkers proactief samenwerken, zowel intern als extern RWS.

Op basis van deze visie en doelen en de omgeving waarin dit gebeurt (hoofdstuk 2), wordt in hoofdstuk 3 de te hanteren strategie beschreven. In de hoofdstukken 4 tot en met 9 wordt de uitvoering van de verschillende onderdelen benoemd.

2 Beschrijving van de omgeving

In relatie tot de uiterwaarden zijn de kerntaken van RWS: waterveiligheid, schoon en gezond water en een duurzame leefomgeving. Daarnaast geeft het programma vorm aan gastheerschap op de eigen gronden in de uiterwaarden (eigendommen van de Staat/I&W).

Op de scope van TU is het document “Demarcatie en perceelindeling uiterwaarden” van toepassing (dit is beschikbaar bij TU). De scope van het omgevingsmanagement van TU is hierop gebaseerd en hiertoe beperkt. Omgevingsmanagement gelieerd aan aanlegprojecten in de uiterwaarden (bijvoorbeeld Kaderrichtlijn Water-projecten) of nieuw beleid (bijvoorbeeld Integraal Riviermanagement) vallen niet onder de scope van TU.

2.1 Algemeen: veel, complex en kleinschalig

Over het algemeen zijn uiterwaarden logische ruimtelijke eenheden, met vaak een duidelijk herkenbare naam. Er zijn langs de grote rivieren ruim 330 uiterwaarden. Ongeveer de helft daarvan is groter dan 100 voetbalvelden, 50 hectare.

De omgevingsscope van het WOCU betreft de uiterwaarden van de Maas en de Rijn met de Rijntakken: Waal, Nederrijn, Lek, IJssel en Zwarte Water. Dat is meer dan (2 x 600 km rivier =) 1.200 km oever, met circa 64.000 ha uiterwaarden, van de oever tot de teen van de dijk. Het gebied is zo groot als Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag bij elkaar, of gelijk aan 135.000 voetbalvelden. Daarin zijn meer dan 12.000 eigenaren, ruim 500 belangengroepen en veel gebruikers actief. De belangen die spelen zijn dan ook divers, mede omdat het gebied een stapeling van functies kent. Ondanks de grote oppervlakte, zijn de uiterwaarden te kenmerken door versnipperd eigendom. In deze paragraaf wordt op hoofdlijnen beschreven wat er vanuit omgevingsoogpunt van belang is.

Figuur 1: rivierengebied van de Maas en de Rijn met de Rijntakken

2.2 Functies en belangen: divers

Vanuit het onderhoud van de uiterwaarden bekeken, zijn waterveiligheid (bescherming tegen hoogwater), Kaderrichtlijn Water (ecologisch gezonde rivieren) en Natura2000 (leefgebied voor planten en dieren met grote biodiversiteit) belangrijk. Die belangen hebben juridische status, waar meerdere partijen een rol in hebben.

In de uiterwaarden liggen 11 Habitatrichtlijngebieden, met een gezamenlijke oppervlakte van 944 ha. Negen daarvan liggen langs de Maas (451 ha), de andere twee langs Nederrijn-Lek en Waal (492 ha). Er zijn twee Vogelrichtlijngebieden aangewezen, langs de IJssel, Nederrijn-Lek/Waal, met een gezamenlijke oppervlakte van 13.107 ha. En er zijn zes Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden, met een oppervlakte van 11.526 ha. Twee daarvan liggen langs de Maas (4.105 ha), de andere vier langs Nederrijn-Lek en Waal (7.421 ha).

Veel van de beschermde natuurgebieden zijn politiek-bestuurlijk gevoelig. Daar zal vanuit omgevingsmanagement veel aandacht naar uit gaan. Daarnaast is er in de Nederrijn-Lek en Waal relatief veel recreatie en (onderhoud van) civiele constructies, die op een andere manier omgevingsgevoelig zijn.

De uiterwaarden hebben gebruiksfuncties als landbouw, recreatie en wonen. Ook kunnen er bedrijven actief zijn in zand-, klei- en grindwinning. Vaak zijn uiterwaarden uitloopgebieden voor de aanliggende woonkernen. Daarbij hebben de uiterwaarden steeds meer aantrekkingskracht op bijvoorbeeld horeca en evenementen. Voor deze gebruiksfuncties is RWS niet verantwoordelijk, maar derden krijgen ruimte om gebruik te maken van de uiterwaarden, mits dat niet conflicterend is met kerntaken van RWS.

Uiterwaarden behoren tot het winterbed van de rivier en liggen daarmee buitendijks. Bij nagenoeg alle rivieren wordt het achterland beschermd door aaneengesloten bedijking. Alleen de Maas, die tussen Susteren en Mook aan hoge

gronden grenst en enkele plekken langs de Nederrijn kennen een onbedijkt deel. Veel mensen die daar wonen, werken of recreëren beseffen niet dat dat deel buitendijks is.

Tenslotte is er nog de natuurlijke dynamiek, zowel in de aangrenzende rivieren als in de uiterwaarden zelf. Zo hebben hoog- en laagwater in de rivier een grote invloed op de uiterwaarden. Ook zijn het broed- en rustseizoen van invloed op de activiteiten in het gebied.

2.3 Grondposities: versnipperd

De uiterwaarden zijn te kenmerken door versnipperd eigendom; er zijn veel eigenaren/gebruikers, variërend van natuurbeherende organisaties en landgoederen die veel hectares in eigendom hebben, tot ontzanders/grindbedrijven, gemeenten en particulieren. Buiten de eigenaren waar TU een onderhoudsovereenkomst mee heeft gesloten, zullen het met name de OP's van het onderhoudscontract zijn die de contacten met deze partijen onderhouden.

De natuurbeherende organisaties, private partijen en particulieren hebben gezamenlijk bijna driekwart van de uiterwaarden in bezit. Met name rondom de Maas hebben particulieren en private partijen veel grondposities. Verder is opvallend dat ongeveer 80% van de eigenaren minder dan 1 hectare bezitten. Ongeveer 1/6 deel van het te beheren en onderhouden areaal is eigendom van de Staat en dus in beheer en onderhoud bij RWS.

Overigens zijn het niet alleen eigenaren die de betreffende grond gebruiken. Op veel percelen rust een zakelijk recht (zoals erfpacht of opstalrecht), wordt een looprecht ten behoeve van de visserij verhuurd of zijn er pachters of huurders actief (met name bij agrarisch gebruik).

2.4 Partijen: publieke organisaties

In en om de uiterwaarden zijn verschillende publieke organisaties actief, met eigen rol, taak en bevoegdheden. Deze overheden kunnen zelf gronden in de uiterwaarden hebben of hebben aangrenzende percelen. Ook hebben ze een rol als bevoegd gezag. De belangen van deze organisaties staan in Tabel 1.

Tabel 1: publieke organisaties actief in de uiterwaarden

Publieke organisaties	aantal	Belangen
Gemeente	80	Divers, van openbare orde en veiligheid van de bewoners, gebruik van vaarwegen en havens tot bewaken van recreatie en natuur; eigenaar van gronden; bevoegd gezag (APV)
Waterschap	11	Eigendom, beheer en (ecologisch) onderhoud ten behoeve van waterveiligheid van primaire keringen en zomerkades; bevoegd gezag.
Provincie	6	Veiligheid, vergunningverlening en handhaving, in stand houden en realiseren van natuurdoelen; eigenaar van gronden; bevoegd gezag
Natuurbeherende organisatie (*)	7	Eigendom, beheer en onderhoud van natuurgebieden: Staatsbosbeheer (SBB),

Publieke organisaties	aantal	Belangen
		Natuurmonumenten en zes provinciale (particuliere) Landschappen. Met vier provinciale landschappen heeft RWS een onderhoudsovereenkomst afgesloten.
Drinkwaterbedrijf	2	Bescherming van winningsgebied
Energiecentrale	7	Inlaat van rivierwater; uitlaat van koelwater

(*) Natuurmonumenten en provinciale Landschappen zijn geen publieke organisatie, maar particulier (private entiteiten). Vanwege het gezamenlijke natuurbelang staan ze hier opgenomen.

Van deze stakeholders hebben de gemeenten de meest uiteenlopende belangen en zijn ook in aantal het grootst. Voor veel gemeenten geldt dat ze in de uiterwaarden natuur inclusief landbouw belangrijk vinden en ook landbouwgronden zouden willen omzetten naar natuur en tegelijkertijd terughoudendheid vragen met de aanleg van nieuwe Natura2000-gebieden in verband met de stikstofproblematiek; de lokale economie en duurzaam beheer willen stimuleren en daarom een rol wensen voor lokale ON's in het beheer en onderhoud; cultuurhistorische waarden willen bewaken en bewaren, zoals bijvoorbeeld de bakenbomen langs de Maas; een toegenomen recreatiedruk ervaren en het probleem van zwerfafval; gebrek aan toezicht en handhaving in de uiterwaarden ervaren.

Verschillende gemeenten acteren vrijwel onzichtbaar in vertegenwoordiging van hun belangen, zij laten hun belang vertegenwoordigd worden door andere stakeholders of belangengroeperingen.

Verder zijn SBB, provincies, waterschappen en het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) partners in de uiterwaarden waar op strategisch niveau afspraken mee gemaakt worden. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de samenwerking met SBB, de samenwerkingsovereenkomst met de provincie Gelderland over natuurinkoop en de afspraken met RVB over verpachting.

Tot slot zijn Kabel- & Leidingbeheerders ook stakeholders. Als er grond geroerd moet worden (bijvoorbeeld bij het rooien van wilgen), hebben zij vaak klanteisen ten aanzien van hun onderliggende assets.

2.5 Partijen: private partijen en organisaties

De uiterwaarden kennen veel private gebruikers, op eigen grond of op die van een ander. Veel van die gebruikers zijn actief op perceelsniveau en kennen verschillende belangen:

- Agrarische natuurvereniging: agrariërs aan het werk als landschapsbeheerder;
- Landgoederen en kastelen: behoud van het landgoed met agrarische en historische waarden, soms met horeca of musea;
- Agrarisch ondernemer: bedrijf ontwikkelen of een levensvatbaar bedrijf in stand houden en de waarde op peil houden. Van de gronden van agrarische ondernemers zijn het vooral de veldkavels die in de uiterwaarden liggen. Er zijn 40 - 50 agrarische bedrijven die het leeuwendeel van de agrarische oppervlakte beslaan;
- Recreatieondernemer / verblijfrecreatie / camping / leisure: bedrijf ontwikkelen of een levensvatbaar bedrijf in stand houden en de waarde op peil houden;
- Scheepswerven en havens; \
- Zand-, klei- en grindwinning / steenfabriek: winning van grondstoffen;
- Particulieren, bewoners.

2.6 Maatschappelijke issues

In de uiterwaarden spelen verschillende maatschappelijke issues. Veelal hebben die met het gebruik te maken en zijn de onderwerpen en het aantal even dynamisch als de rivier. Zo zijn de gebieden door de vele strandjes en paden interessant voor kleinschalige recreatie. Vooral in de buurt van steden en dorpen is de afgelopen jaren de recreatiedruk op de uiterwaarden behoorlijk toegenomen, evenals er een toename is van (recreatief) zwerfafval. Afval is een groeiend maatschappelijk probleem. Ook het afval, dat achterblijft na een hoogwaterperiode, wordt meer en meer als ongewenst en hardnekkig ervaren. Voor het opruimen van zwerfafval na een hoogwaterperiode bestaat een regeling (Zwerfafvalophaalregeling (ZOR)), voor het recreatief afval is er geen afdoende regeling.

Aangezien de gebieden veelal 'uit het zicht' zijn, vinden er illegale activiteiten plaats, zoals vandalisme, motorcrossen en afvaldump. Tegelijkertijd is er vanuit de publieke organisaties geen sluitend beeld en uitvoering van toezicht en handhaving in de uiterwaarden.

Veel mensen, organisaties en stakeholders voelen zich nauw betrokken bij de uiterwaarden. Dat maakt dat er veel meningen zijn over de staat van onderhoud van de RWS-assets en die van de vegetatie. Bij inrichtings- en onderhoudsprojecten in het verleden (Nadere Uitwerking RivierenGebied (NURG), Ruimte voor de Rivier (RvdR), Kader Richtlijn Water (KRW), Stroomlijn) zijn daarover verwachtingen gewekt en/of diverse ervaringen opgedaan.

2.7 Omgeving kijkt mee in de uiterwaarden

Dat de uiterwaarden meer en meer in de publieke belangstelling komen, blijkt uit het aantal vragen die erover worden gesteld. In Tabel 2 is daarvan een overzicht gegeven. Het aantal persvragen aan RWS lijkt de afgelopen jaren te zijn gestegen. De vragen over rivieren en uiterwaarden zijn nu circa 15% van alle vragen. De vragen en klachten die via de website en publiekstelefoon van RWS zijn binnengekomen zijn eveneens de afgelopen 2 – 3 jaar toegenomen.

Tabel 2: vragen per jaar vanuit de maatschappij over de uiterwaarden, periode 2017 - 2020

Vragen	aantal	Onderwerp
Persvragen aan RWS (ON, WNZ en ZN)	Ca 100	Diverse onderwerpen, over het algemeen gebruik van uiterwaarden en rivieren, vervuiling en calamiteiten.
Kamervragen	Ca 20	Diverse onderwerpen (want rivieren zijn groter dan alleen de uiterwaarden), veelal naar aanleiding van media-aandacht.
Publieksvragen aan RWS	Ca 1000	Beheer en (groen)onderhoud, afval, recreatief gebruik van de uiterwaarden.

2.8 Lokale en regionale belangenorganisaties

Er is geen eenduidig beeld te geven van de lokale en regionale belangenorganisaties. Dit omdat de organisaties variëren van klein tot groot; van zeer plaatselijk tot regionaal; actief en in ruste; met en zonder draagvlak; weinig tot veel invloed; met en zonder grondpositie. Wel is duidelijk dat in 2015 in de inventarisatie van Stroomlijn er ruim 450 unieke namen zijn gevonden.

Gegroepeerd zijn dat hoofdzakelijk:

- Bewoners, al dan niet in georganiseerd verband;
- Visverenigingen;
- Jachtverenigingen;

- Milieuorganisaties;
- Natuurorganisaties;
- Landschapsbeheerders;
- Beroepsschippers;
- Waterrecreatie verenigingen;
- Vogelverenigingen;
- Wandelverenigingen;

2.9 Ruiterverenigingen;

- Kleinschalige accommodaties (verblijfsrecreatie);
- Plaatselijke afdelingen van de Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO);
- Streekbeheerders;
- Dorpsraden / plaatselijk belangen (soms met een link naar de lokale politiek);
- Beheerders en behouders van Maasheggen.

2.10 Landelijke stakeholders: strategische belangenvertegenwoordiging

Er is een aantal stakeholders op nationaal niveau actief. Op operationeel en tactisch niveau zullen die niet snel zichtbaar worden. In enkele situaties kan het voorkomen dat een lokale stakeholder wordt bijgestaan door een landelijke. De landelijke stakeholders kaarten eerder issues op bestuurlijk niveau aan, of zoeken de politiek of de media op.

Een sprekend voorbeeld daarvan is de Vereniging Nederlandse Riviergemeenten (VNR). Deze vereniging is een platform voor bestuurders van riviergemeenten. Bijna 70 gemeenten zijn lid, georganiseerd in drie regionaal georganiseerde taakgroepen (Rijn & Waal; IJssel; Maas).

Tabel 3 toont een overzicht van landelijke stakeholders. Deze is niet uitputtend, maar toont wel de hoeveelheid van regio-overstijgende belangengroeperingen aan.

Tabel 3: landelijke stakeholders actief in de uiterwaarden

Belang	Stakeholder
Belangen van gemeenten	VNR
Particulier eigendom	Federatie Particulier Grondbezit (FPG), met 12 provinciale afdelingen
Recreatie: bereikbaarheid en beschikbaarheid	ANWB; RECRON
Natuur	Vereniging Nederlands Cultuurlandschap; De Bomenstichting; Natuurmonumenten; SBB; Vogelbescherming
Jacht	KNJV
Sportvisserij: bereikbaarheid van viswater	Sportvisserij Nederland
Landbouw	LTO Nederland
Scheepvaart in aangrenzende rivieren	Schuttevaaier
Grind-, zand- en kleiwinners	Federatie van Oppervlakedelfstoffen winnende Industrieën; Vereniging Koninklijke Nederlandse Bouwkeramiek

2.11 Hotspots

In de uiterwaarden zijn verschillende hotspots te benoemen. Dat maakt dat een zekere omgevingsgevoelige aanpak daar zeker op zijn plek is. Een bloemlezing van enkele hotspots is:

- rondom de woonkernen van Wageningen, Hurwenen, Nieuwegein, Vianen, Den Bosch, Culemborg en Nijmegen is meer dan gemiddeld aandacht voor de uiterwaarden;
- over het algemeen hebben rivierdorpen van oudsher veel affiniteit en betrokkenheid met de rivier en de uiterwaarden. Bij grotere steden is het veelal historisch bepaald dat ze 'met de rug naar het water liggen', daar kan de betrokkenheid lager liggen. Verder kunnen de uiterwaarden omgevingsgevoelig zijn in de buurt van grote woonkernen, waar ze een uitloopgebied voor de recreërende bewoners zijn;
- natuur in het algemeen en de wijze waarop die beheerd wordt, ligt veelal gevoelig in de uiterwaarden. Dat is aan de orde in de Midden-IJssel, Gelderse Poort, Grensmaas en Noordwaard. In en om de Natura2000-gebieden zijn vaak actieve belangengroeperingen actief;
- tussen Boxmeer en Cuijk ligt het Maasheggen-gebied. UNESCO heeft de Maasheggen aangewezen als biosfeergebied. Biosfeergebieden zijn gebieden met een speciale status waar mens en natuur samenleven. Dit gebied is het enige Biosfeergebied in Nederland.
- in sommige gebieden, zoals de Noordwaard, zijn de bewoners en agrariërs bovengemiddeld betrokken bij alles wat er speelt, vaak vanuit een historie met aanpassingen in het waterbeheer en het landschap, bijvoorbeeld vanuit het programma RvdR. Deze gebieden komen ook regelmatig in de pers.

3 Strategie voor omgevingsmanagement

Vanuit onze visie op omgevingsmanagement, de doelen, de generieke omgevingsstrategie van RWS³ en de scope volgt de volgende omgevingsstrategie voor het Programma Uiterwaardenbeheer.

3.1 Hoofdstrategie

A. Er wordt ingezet op **stakeholdermanagement** (nadruk op relatiemanagement op operationeel niveau) en er wordt gewerkt zowel “van binnen naar buiten” als “van buiten naar binnen”. Voor het omgevingsmanagement van de onderhoudsvormen (zie C) geldt dat (individuele) *belangen* zo goed mogelijk behartigd worden, dat er gestreefd wordt naar een *persoonlijke aanpak* en dat er *gebiedsgericht* gewerkt wordt. Daarnaast hebben de uiterwaarden een hoge politiek-bestuurlijke gevoeligheid. Dit vraagt om ‘extra’ *omgevingssensitiviteit* van alle spelers die zich met het onderhoud bezig (gaan) houden. Om dit stakeholderproces te ondersteunen zal er een (GIS-based) *stakeholdermanagementsysteem* ingericht worden waar alle informatie en afspraken van, met en over stakeholders in komen te staan. Dit systeem wordt toegankelijk voor zowel de RWS-organisatie als de onderhoudsaannemer(s), zodat alle betrokkenen hetzelfde informatieniveau hebben. Het systeem moet de basis vormen voor het stakeholdermanagement omwille van het extreem grote aantal stakeholders in dit project; het goed inrichten en doorontwikkelen van dit systeem, alsmede het zorgvuldig bijhouden van de veranderende gegevens vormt een belangrijk deel van het omgevingswerk.

B. Het omgevingsmanagement houdt rekening met de **achtergronden van de verschillende taken** (cf. het demarcatiedocument):

1. de wettelijke taken en bijdragen aan gebruiksfuncties (publieke taken) op alle gronden in de uiterwaarden;
2. materieel (privaatrechtelijk) beheer, zorgplicht op eigen terreinen (de Staat/I&W): de zorg voor het onderhoud en de instandhouding van onroerende zaken vanaf het moment van in beheer- of in gebruikneming tot aan het moment van afstoting;
3. gastheerschap op eigen terreinen.

Het omgevingsmanagement wordt daarom **taakgericht** ingestoken.

Ad 1) Wettelijke taken gebruiksfuncties: Onderhoud betreft grotendeels de uitvoering van de wettelijke taken. Omdat er niet alleen onderhoud gepleegd moet worden op eigen gronden, maar ook op *terreinen van derden* (5/6 van het te onderhouden areaal) moet het omgevingsmanagement significant anders / uitgebreider / zorgvuldiger dan in ‘normale’ onderhoudsprojecten ingevuld worden.

Ad 2) Materieel beheer: Op eigen gronden speelt omgevingsmanagement een belangrijke rol bij de zorg voor een *veilig gebruik* van de uiterwaarden (dit betreft de eigen terreinen). Met name de ontwikkeling van toenemend ‘recreatief medegebruik’ en zaken die daaraan gerelateerd zijn (bijvoorbeeld toezicht en handhaving, aanpak recreatief zwerfafval), vraagt om meer onderhoudswerk en omgevingsmanagement dan verwacht kan worden vanuit de (kern)taken van RWS. Daarom zorgt TU voor een proces waarbij met andere partijen zoals gemeenten - vanuit een ieders rol en taak - een veilig gebruik van de uiterwaarden ingeregeld wordt.

³ Naast risico's ook bewust kansen afwegen. Incl. meer verantwoordelijkheid nemen
Omgevingsmanagement: van buiten naar binnen. Incl. binnen zijn we kritisch, naar buiten rolvast

Ad 3) Gastheerschap: Op eigen gronden in de uiterwaarden is RWS naast (materieel) beheerder ook *gastheer*. Gastheerschap betekent dat RWS open staat voor initiatieven van andere partijen om de uiterwaarden te benutten voor andere doelen en gebruik, mits dit niet strijdig is met de kerntaken en doelen van RWS. RWS maakt met deze partijen afspraken over ieders taken en verantwoordelijkheden. Dit is conform de uitgangspunten van RWS-Oost Nederland over gastheerschap. Bij gastheerschap hoort een zakelijkheid in de vorm van gedeeld eigenaarschap voor initiatieven waarbij iedere partner eigen verantwoordelijkheid (budget) blijft houden. Bij zakelijkheid hoort: ken de speelruimte die bepaald wordt door de missie van RWS en de kaders (incl. middelen en mensen) waarbinnen gewerkt moet worden.

- C. Het omgevingsmanagement houdt rekening met de projectbrede insteek om het **onderhoud op verschillende wijzen** uit te voeren. In de praktijk betekent dit dat de omgevingsaanpak en -inzet afhankelijk is van de onderhoudsopzet. De onderhoudsvormen zijn (in 2020) als volgt:

1. Een groot deel van de gronden komt in onderhoud van het toekomstige WOCU;
2. Op een aantal gronden zijn of worden *onderhoudscontracten met terreineigenaren* voor vegetatiebeheer gesloten;
3. In een aantal gebieden, waar staatsgronden die in beheer zijn bij RWS grenzen aan eigendom van SBB, wordt *gezamenlijk* natuuronderhoud *ingekocht* (zogenaamde publiek-publieke samenwerking);
4. Het sluiten van *maatwerkcontracten*;
5. Het onderhoud is belegd door middel van andere afspraken, bijvoorbeeld Aanleg- en Instandhoudingsovereenkomsten, Waterwetvergunningen;
6. Agrarische (staats)gronden worden indien mogelijk *verpacht*.

- D. RWS wil 'geen gedoe in de omgeving'. De (natuur in de) uiterwaarden worden gezien als gemeengoed van de omgeving: 'kap een boom en je hebt kamervragen' en vaak is een uiterwaard letterlijk iemands achtertuin. De uiterwaarden hebben dan ook een hoge politiek-bestuurlijke gevoeligheid. Om deze reden zet het programma uiterwaardenbeheer in op **verrassingsvrij beheer**:

Verrassingsvrij beheer houdt in dat je anderen niet verrast en dat je niet door anderen verrast wordt bij het beheren en onderhouden van de uiterwaarden. Het is gericht op het (door)ontwikkelen van een langdurige en duurzame relatie met stakeholders. Daarvoor is het belangrijk om het stakeholdermanagement op een voldoende goed niveau te hebben/te krijgen. Er wordt samenwerking gezocht en goed gecommuniceerd met stakeholders. RWS is helder over wat er wel/niet kan en mag. Er worden geen afspraken gemaakt die niet nagekomen kunnen worden. Afspraken worden opgevolgd en gemonitord. RWS met haar uitvoerders is daarbij regiobewust en levert maatwerk. RWS is bewust van de regionale verschillen tussen de verschillende uiterwaarden en past daar waar nodig de stakeholder-, pers- en publieksstrategie op aan. Intern bij RWS wordt samengewerkt (inter/bovenregionaal) om verrassingsvrij te beheren. Daar hoort een open, transparante, communicatieve, zorgvuldige houding van RWS en haar ON's bij. RWS-medewerkers en haar uitvoerders zijn betrouwbaar en benaderbaar.

- E. Er wordt een **communicatiestrategie**⁴ gehanteerd die inzet op 'geen gedoe in de omgeving'. De communicatiestrategie is erop gericht dat TU, het team dat het WOCU begeleidt, de OP's van WOUW en de verder betrokken RWS-collega's uit de drie regio's hetzelfde uitdragen en volgens hetzelfde proces werken. Deze communicatiestrategie is in lijn met die van het stakeholdermanagement.

⁴ Integraal binnen de scope van TU, er zijn wel raakvlakken met andere programma's zoals ONA Vaarwegen waarover afgestemd wordt.

3.2 Thema's

Hoe deze strategie uitwerkt op tactisch (en soms op operationeel) niveau wordt beschreven in thema's, tevens de indeling van de hiernavolgende hoofdstukken:

1. Omgevingsmanagement algemeen
 - a. Organisatie;
 - b. Omgevingsplan;
 - c. Bijdrage aan andere disciplines;
 - d. Leren en ontwikkelen.
2. Stakeholdermanagement
 - a. Stakeholders en issues;
 - b. Stakeholdermanagementsysteem;
 - c. Gebiedsgerichte en Persoonlijke aanpak;
 - d. Belangenbehartiging en (bestuurlijke) afspraken met derden;
 - e. RWS-stakeholders.
3. Taakgericht omgevingsmanagement
 - a. OM gericht op terreinen van derden;
 - b. Materieel beheer en vastgoedbeheer;
 - c. OM gericht op veilig gebruik;
 - d. Gastheerschap.
4. Omgevingsmanagement voor de verschillende onderhoudstypen
 - a. Onderhoudscontract Uiterwaarden;
 - b. Onderhoudsovereenkomsten derden;
 - c. Gezamenlijke inkoop met andere overheden;
 - d. Maatwerkcontracten;
 - e. Ingebruikgevingen;
 - f. Zakelijke rechten;
 - g. Aanleg- en instandhoudingsovereenkomsten;
 - h. Kwalitatieve verplichtingen;
 - i. Waterwetvergunningen.
5. Verrassingsvrij beheren
 - a. Houding en gedrag, omgevingssensitiviteit;
 - b. Conditionering;
 - c. Uitvoeren onderhoud;
 - d. Monitoren, handhaving en aanspreken op wettelijke taken;
 - e. Toezicht en handhaving.
6. Communicatie
 - a. Perscommunicatie;
 - b. Publiekscommunicatie;
 - c. Bouwcommunicatie;
 - d. Social media;
 - e. Publieksmeldingen;
 - f. Interne communicatie.

De thema's worden, op tactisch niveau, beschreven in de volgende hoofdstukken. Elke paragraaf eindigt met een kort overzicht van de taken, verantwoordelijkheden en benodigde inzet daarvoor. Voor de verantwoordelijken is de volgende onderverdeling gemaakt:

TU	: medewerkers van TU;
WOUW	: medewerkers van het team dat WOCU uitvoert, naar kernteam en percelen;
WOUW (OG)	: de OG's binnen het mixed team van de WOCU-percelen;
WOUW (OP)	: de OP's binnen het mixed team van de WOCU-percelen.

De samenvatting van de inzet staat in Tabel 4. Enkele onderdelen (Gebiedsgerichte en persoonlijke aanpak; Houding en gedrag) zijn daarin niet ingevuld, omdat ze een houding betreffen en impliciet opgenomen zijn in andere onderdelen. Andere

onderdelen (Zakelijk recht tot en met Waterwetvergunningen; Perscommunicatie, sociale media en interne communicatie) zijn opgebost in respectievelijk Zakelijke rechten en Publiekscommunicatie.

Tabel 4: samenvatting van de inzet per onderdeel in FTE voor TU

	TU
Omgevingsplan (hoofdstuk 4)	
Omgevingsplan periodiek actualiseren	0,1
Bijdrage aan andere disciplines TU	0,1
Leren en ontwikkelen	0,2
Stakeholdermanagement (hoofdstuk 5)	
Stakeholders en issues	0,3
Stakeholdermanagementsysteem	0,2
Gebiedsgerichte en Persoonlijke aanpak	
Belangenbehartiging en afspraken met derden	0,5
RWS stakeholders	0,2
Taakgericht omgevingsmanagement (hoofdstuk 6)	
OM gericht op terreinen van derden	
Materieel beheer en vastgoedbeheer	1,2
OM gericht op veilig gebruik	0,2
Gastheerschap	0,7
Omgevingsmanagement voor verschillende onderhoudstypen (hoofdstuk 7)	
Onderhoudscontract	
Onderhoudsovereenkomsten met terreineigenaren	0,1
Gezamenlijke inkoop met andere overheden	
Maatwerkcontracten	0,1
Ingebruikgevingen	1,1
Zakelijke rechten	Bij vast goed
Aanleg- en instandhoudingsovereenkomsten	
Kwalitatieve verplichtingen	
Waterwetvergunningen	
Verrassingsvrij beheren (hoofdstuk 8)	
Houding en gedrag, omgevingssensitiviteit	
Conditionering ⁵	
Uitvoeren onderhoud ⁵	
Monitoren, handhaving en aanspreken op wettelijke taken	0,1
Communicatie (hoofdstuk 9)	
Perscommunicatie	
Publiekscommunicatie	0,7
Bouwcommunicatie	
Social media	
Publieksmeldingen	0,5
Interne communicatie	
Totaal	6,4
Per perceel	

⁵ Dit valt altijd onder een onderhoudscontract

De operationele niveaus worden in andere documenten beschreven die deels nog opgesteld moeten worden door bijvoorbeeld onderhoudsaannemers.

4 Omgevingsmanagement algemeen

4.1 Organisatie van het omgevingsmanagement

In onderstaand organogram staat de verhouding en taken op hoofdlijnen van de omgevingsmanagers binnen de verschillende teams weergegeven.

De bemensing van het omgevingsteam Uiterwaarden wordt beschreven in het plan van aanpak Programmateam Uiterwaarden en omvat omgevingsmanagers, een communicatieadviseur, een adviseur vastgoed en rentmeesters. De beschrijving van de bemensing van de omgevingsteams van de percelen van het onderhoudscontract volgen en zijn voorafgaand aan de definitieve gunning van het onderhoudscontract definitief. Relevante processen voor WOUW zullen met de OP worden uitgewerkt en vastgelegd in de betreffende perceelteamovereenkomst. De verdeling van de taken en bevoegdheden tussen de verschillende onderdelen is beschreven in Tabel 5.

In Tabel 5 is de verdeling van de taken en bevoegdheden tussen TU (zowel overkoepelend als voor alle contracten buiten WOCU) en WOUW weergegeven met de volgende afkortingen conform de RASCI methodiek:

Responsible – verantwoordelijk (uitvoerend)
 Accountable – Aansprakelijk (eindverantwoordelijk)
 Support - ondersteunend
 Consulted - adviserend
 Informed - geïnformeerd

Groen gearceerd is degene waar het zwaartepunt van het werk ligt.

Tabel 5: verdeling van de taken en bevoegdheden tussen TU (zowel overkoepelend als voor alle andere contracten dan WOCU) en WOUW

	TU (overkoepelend)	TU (andere contracten dan WOCU)	WOUW
Omgevingsplan (hoofdstuk 4)			
Omgevingsplan periodiek actualiseren	A, R		C, S
Bijdrage aan andere disciplines TU	A, R		C
Leren en ontwikkelen	A	R	R
Stakeholdermanagement (hoofdstuk 5)			
Stakeholders en issues	A, R	C, S	C, S
Stakeholdermanagementsysteem	A, R	C, S	C, S
Gebiedsgerichte en Persoonlijke aanpak	A	R	R
Belangenbehartiging en afspraken met derden	A, R	C	C
RWS stakeholders	A	R	C
Taakgericht omgevingsmanagement (hoofdstuk 6)			
OM gericht op terreinen van derden	C	A, R	A, R
Materieel beheer en vastgoedbeheer	A	R	
OM gericht op veilig gebruik	A	R	R
Gastheerschap	A, R	C	C
Omgevingsmanagement voor verschillende onderhoudstypen (hoofdstuk 7)			
Onderhoudscontract WOCU	C		A, R
Onderhoudsovereenkomsten met terreineigenaren	A, R	R	S
Gezamenlijke inkoop met andere overheden	A, R		
Maatwerkcontracten	A, R		
Ingebruikgevingen	A, R		
Zakelijke rechten	A, R		
Aanleg- en instandhoudingsovereenkomsten	A, R		
Kwalitatieve verplichtingen	A, R		
Waterwetvergunningen	A, R		
Verrassingsvrij beheren (hoofdstuk 8)			
Houding en gedrag, omgevingssensitiviteit	A, R	R	R
Conditionering	A	R	R
Uitvoeren onderhoud	A	R	R
Monitoren, handhaving en aanspreken op wettelijke taken	A, R	S	S

	TU (overkoepelend)	TU (andere contracten dan WOCU)	WOUW
Communicatie (hoofdstuk 9)			
Perscommunicatie	A, R	C, S	C, S
Publiekscommunicatie	A, R	C, S	C, S
Bouwcommunicatie	A, C	R	R
Social media	A, R	C, S	C, S
Publieksmeldingen	A, R	C, S	C, S
Interne communicatie	A, R	C, S	C, S

4.2 Omgevingsplan

Het voorliggende omgevingsplan geeft richting aan het omgevingsmanagement voor het beheer en onderhoud van de uiterwaarden. Dit plan is opgesteld in samenhang met andere documenten van TU, zoals het Instandhoudingsplan en het Monitoringsplan.

Dit plan is breed opgezet, maar omvat niet alle (operationele) omgevingsaspecten; hiervoor wordt verwezen naar andere documenten of nog op te stellen documenten (zoals een operationeel omgevingsplan, nog op te stellen door de onderhoudsaannemers van WOUW).

Hoofdonderwerp	Taak/document (en)	Verantwoordelijke	Opmerking
OM algemeen	Opstellen en jaarlijks herzien Omgevingsplan programma Uiterwaarden-beheer	TU	
	Operationeel Omgevingsplan Onderhoudscontract uiterwaarden	WOUW	Afhankelijk van omgevingsplan programma Uiterwaarden-beheer

4.3 Bijdrage aan algemene taken en documenten

Voor het uiterwaardenbeheer worden meerdere producten / documenten gemaakt. Hier levert de omgevingsmanager TU een bijdrage aan. Daarnaast kan het ook zijn dat er input is vanuit het Onderhoudscontract. Bijvoorbeeld:

- Jaarplan;
- Actualisering van de Leggers;
- Monitoringsplan.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
OM algemeen	Bijdrage aan interne producten (Jaarplan; Actualisering Leggers; Monitoringsplan)	TU	

4.4 Leren en ontwikkelen

Door de vele raakvlakken is het onmogelijk vooraf alles goed te bedenken en te voorzien. Daarnaast zal de wereld de komende jaren sterk veranderen (denk aan de verdergaande digitalisering). Ook de natuurlijke dynamiek van de rivier zal de omgeving met veranderingen confronteren. Het blijft dus belangrijk om ook op het gebied van omgevingsmanagement te blijven ontwikkelen.

Hierin worden de aspecten leren, kennis delen en doorontwikkelen onderscheiden. Dat kan op verschillende niveaus; op persoonlijk niveau, als team(s), tussen regio's, als organisatie en over organisaties heen. Zie hiervoor ook het aspect leren binnen de projectvisie. Dit heeft tevens een inhoudelijke verbinding met de houding ten opzichte van omgevingsmanagement (paragraaf 8.1).

Voor het omgevingsmanagement wordt in ieder geval aandacht besteedt aan leren en ontwikkelen:

- tussen / met de omgevingsmanagers van TU, het WOUW team en de OP's van WOUW;
- interdisciplinair met de basisrelatiemanagers van de RWS regio's, collega's van Communicatie & Strategie, de assetmanagers en omgevingsmanagers;
- een uniforme / gelijkwaardige aanpak tussen de percelen van het WOCU, waarbij ervaringen die in een perceel zijn opgedaan meegenomen worden door de OP's van de andere percelen;
- raakvlakken tussen omgevingsmanagement en andere disciplines;
- raakvlakken tussen de verschillende OP's in een gebied (van andere projecten).

Het omgevingsplan wordt jaarlijks herzien en biedt de ruimte om aanpassingen door te voeren.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Leren, kennis delen en doorontwikkelen	Discipline: OM's WOUW ON, TU	TU en WOUW	
	Regio: BRM, AM en OM TU en percelen	TU en WOUW	
	Percelen uniformeren	WOUW	
	Raakvlakken OM met andere disciplines	TU en WOUW	

5 Stakeholdermanagement

5.1 Stakeholders en issues

Binnen de uiterwaarden zijn er véél stakeholders met veel verschillende belangen. Er zijn diverse groepen stakeholders te onderscheiden, deze staan in hoofdstuk 2 beschreven. Het is van belang dat de stakeholders in beeld zijn, weten wat hun standpunten zijn en de belangen die daarachter schuilen. Daarvoor wordt een *generieke* stakeholder- en issueanalyse gemaakt, die van tijd tot tijd wordt geactualiseerd. De OP's van het onderhoudscontract uiterwaarden maken een *perceel specifieke* stakeholderanalyse. Hetzelfde geldt voor een issueanalyse.

Voor het uitvoeren van de stakeholderanalyses is van belang (*voor huidige stakeholderanalyse*: zie link in Bijlage Bijlage 7: Stakeholderanalyse uiterwaardenbeheer):

- in kaart wordt gebracht welke stakeholders een rol spelen;
- er wordt een analyse gemaakt, waarbij aandacht is voor invloed, belangen, issues en risico's;
- de stakeholderanalyse wordt in het stakeholdermanagementsysteem uitgevoerd en vastgelegd;
- ontwikkelen van generieke en specifieke stakeholderaanpak op basis van de stakeholder- en issueanalyses;
- Daarbij wordt aangegeven in welke participatiegraad stakeholders betrokken worden en wat dat inhoudt;
- er wordt prioritering in de aanpak aangebracht.

Hoofdonderwerp	Taak/document (en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Stakeholdermanagement	Generieke stakeholderanalyse & issueanalyse	TU	Opzetten en periodiek actualiseren
Stakeholdermanagement	Perceel/contract specifieke stakeholder & issueanalyse	TU en WOUP	Afhankelijk van generieke stakeholderstrategie

5.2 Stakeholdermanagementsysteem

Het stakeholdermanagementsysteem en hieraan gekoppelde assetmanagementsysteem zijn belangrijke tools voor TU en haar ON's. Ze zijn onontbeerlijk om overzicht te creëren en houden over de stakeholders en de afspraken die met hen gemaakt zijn. Ze zijn cruciaal voor verrassingsvrij beheren, het is een randvoorwaarde om een betrouwbare overheid te kunnen zijn (afspraken uit het verleden en voor de toekomst moeten eenvoudig en eenduidig boven tafel te krijgen zijn).

Binnen RWS (TU) wordt een stakeholdermanagementsysteem opgezet en beheerd. Het betreft een GIS-based digitaal stakeholdermanagementsysteem voor alle uiterwaarden, gelieerd aan het assetmanagementsysteem. Het systeem is enerzijds bedoeld om informatie over en afspraken met stakeholders (denk aan gespreksverslagen, verslaglegging keukentafelgesprekken, overeenkomsten) vast te

leggen. Daarnaast is het bedoeld om afspraken met betrekking tot onderhoud vast te leggen. Het gaat erom dat afspraken waarbij afgeweken wordt van het generieke Instandhoudingsplan makkelijk inzichtelijk zijn. Daarom moet het systeem niet alleen toegankelijk zijn voor RWS maar ook voor de opdrachtnemers (ON's). Zowel RWS als ON's kunnen/moeten data toevoegen aan het systeem; als OP een afspraak maakt met een stakeholder, bijvoorbeeld over de toegang tot een perceel of het moment van onderhoud, dan dient deze informatie vrijwel direct in het systeem verwerkt te worden. Het actueel maken en houden van de data is een verplichting voor alle partijen die ermee werken.

Het systeem wordt zodanig ingericht dat het eenvoudig is analyses te doen en verschillende versies daarvan te bewaren en bewerken, actuele uitsneden of rapportagedata te genereren. Ook moeten generieke en perceel-specifieke analyses los van elkaar gedaan kunnen worden. Dergelijke data is ondersteunend voor het management en voor andere processen zoals het monitoringsproces. De verwachting is dat technologische ontwikkelingen kunnen bijdragen aan het efficiënter en beter uitvoeren van het beheer en onderhoud en het houden van overzicht daarover. De markt zal dan ook uitgedaagd worden om bij te dragen aan de (door)ontwikkeling van het systeem en het koppelen van andere tools (denk aan drone-informatie koppelen). Het is dan ook een verplichting voor OP's van het onderhoudscontract om hier voorstellen voor te doen en actief te participeren in overleg met RWS en andere perceelopdrachtnemers.

Hoofdonderwerp	Taak/document (en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Stakeholder-management	- Opzet en beheer en doorontwikkeling stakeholdermanagementsysteem - Doorontwikkeling stakeholdermanagementsysteem en koppeling andere tools	TU (ondersteuning CIV)	Gelieerd aan assetmanagementsysteem; actueel houden
Stakeholder-management	- Data invoeren en actueel houden in stakeholdermanagementsysteem - Vastleggen en terugkoppelen afspraken	TU en WOUW	Vastleggen in stakeholdermanagementsysteem
Stakeholder-management	Genereren managementinformatie ten behoeve van rapportages	TU en WOUW	

5.3 Gebiedsgerichte en persoonlijke aanpak

In de uiterwaarden komen veel belangen samen. Onze missie is: samen met anderen werken we aan veilige en natuurlijke uiterwaarden. Het ligt niet in de macht van RWS om dit alléén te realiseren, dit zal samen met andere partijen moeten gebeuren. RWS gaat bijvoorbeeld in overleg met gemeenten om recreatief gebruik goed in te regelen, zie hiervoor paragraaf 6.4.2.

Als materieel beheerder wil RWS goed zijn zorgplicht vervullen. Uit ervaring blijkt dat niet alleen goed onderhoud, maar ook toezicht in de uiterwaarden belangrijk is, zie hiervoor Bijlage 1: Toezicht in de uiterwaarden. Bovendien is bekend dat een aanspreekpunt de veiligheid en leefbaarheid in een gebied vergroot. Derhalve neemt RWS een aantal maatregelen:

- zorgen voor goede inrichting en onderhoud;
- 'ogen en oren' in het gebied;
- samenwerking bij overlast en overtredingen;
- samenwerking bij handhaving.

In haar uitvraag aan de markt voor het onderhoud vraagt RWS om een zogenaamde gebiedsconciërge:

De gebiedsconciërge in het areaal die de 'ogen en oren in het veld' is/biedt voor zowel ON/OP als OG. De gebiedsconciërge is omgevingssensitief, makkelijk benaderbaar en een eerste aanspreekpunt voor de omgeving.

De gebiedsconciërge heeft gebiedskennis (die hij hierbij kan gebruiken) waardoor hij vragen en issues snel en efficiënt kan oppakken.

De gebiedsconciërge heeft meerdere functies en kan daardoor snel schakelen; hij/zij is aanspreekpunt, toezichthouder en klusjesman,

Hierbij is hij/zij in staat om eenvoudige zaken snel op te lossen (bijvoorbeeld herstellen raster, vervangen bord, ingrijpen bij overlast en daaruit volgende vervolgacties) en zorgt hij/zij dat de oplossing voor moeilijkere zaken in gang wordt gezet.

De gebiedsconciërge verricht coördinatie en afstemming tussen alle werkzaamheden en medewerkers van de ON/OP die buiten bezig zijn.

De keuze voor een gebiedsgerichte en persoonlijke aanpak leidt niet tot een andere capaciteitsinzet, omdat dit verweven wordt in de manier van werken op de andere onderdelen.

Om het werk in de uiterwaarden goed te kunnen uitvoeren, en om de strategie 'verrassingsvrij beheren' te laten slagen, is het van belang dat het contact en uitwisseling van relevante informatie met verschillende RWS-stakeholders goed is. Bij verschillende diensten, districten en onderdelen werken collega's in dezelfde omgeving, ieder met een eigen rol. Voorbeelden daarvan zijn de basisrelatiemanagers, assetmanagers, Strategen, regisseurs en collega's van raakvlakprojecten binnen de staande organisatie bij Zuid-Nederland, West-Nederland Zuid en Oost-Nederland. Dit netwerk zal in kaart worden gebracht en zal op passende manier betrokken worden in de opzet en ontwikkelingen van het uiterwaardenbeheer.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Actief aansluiten RWS-stakeholders		TU en WOUW	

5.4 Belangenbehartiging en (bestuurlijke) afspraken met derden

Partijen met grote belangen – volgend uit de stakeholderanalyse – moeten worden *betrokken*. Onder betrekken wordt verstaan:

- regelmatig overleg (eventuele via een belangenbehartigend orgaan, zoals de VNR), waarbij onderwerpen aan de orde komen als: het elkaar op de hoogte houden van ontwikkelingen, gezamenlijk uitdagingen benoemen en oplossingen daarvoor zoeken of daarvoor procesafspraken maken;
- voor specifieke uitdagingen of issues worden met betreffende partijen procesafspraken gemaakt;

- eventueel (samenwerkings- of onderhouds)overeenkomsten sluiten om gemaakte afspraken helder vast te leggen;
- elkaar helpen bij communicatie (op verzoek bijdragen aan elkaars nieuwsbrieven bijvoorbeeld).

TU behoudt de regie hier op. TU maakt bij conflicterende belangen ook een afweging ten aanzien van de inzet en werkzaamheden, zie hiervoor de rol van "klant" in de projectvisie. Van het Onderhoudscontract en de perceelteams (ook OP's) wordt verwacht dat ze issues kenbaar maken en ondersteunen bij het oplossen daarvan. De omgevingsmanager van het TU bewaakt de raakvlakken met grote programma's en raakvlakprojecten, zoals Integraal Rivier Management (IRM), KRW en het HoogWaterBeschermingsProgramma (HWBP).

Bestuurlijke advisering

Een bijzonderheid vormt de advisering en voorbereidend ambtelijk werk bij het onderhouden van bestuurlijke relaties en het maken van bestuurlijke afspraken over de uiterwaarden. Deze advisering behoort tot het takenpakket van strategisch omgevingsmanagement van TU. De bestuurlijke afspraken zelf worden door de bestuurlijke lijn gemaakt:

- Met 'strategische' stakeholders waarmee RWS een gedeeld belang heeft, zoals RVB, provincies en SBB, worden samenwerkingsovereenkomsten gesloten. Voorbeelden hiervan zijn de horizontale publiek-publieke samenwerkingsovereenkomst met SBB ten behoeve van de gezamenlijke natuurinkoop en de overeenkomst met de provincie Gelderland over natuurbeheer. Enkele overeenkomsten zijn reeds gesloten, maar ook in de toekomst zullen er nog meer van dit type overeenkomsten worden gesloten. De daarin afgesproken scope vervalt in het onderhoudscontract met marktpartijen (wat niet wil zeggen dat de onderhoudsaannemers geen rol meer hebben in die gebieden, soms wordt hun rol slechts deels beperkt).
- Bestuurlijke afspraken/overeenkomsten over recreatief medegebruik. Een voorbeeld is de samenwerkingsovereenkomst tussen RWS, gemeente Nijmegen en RVB over het beheer en gebruik van Veurlent. Ook in de Noordwaard vindt momenteel een proces plaats om met meerdere partijen tot afspraken te komen over een goed beheer en gebruik. Ook wordt er gewerkt aan een proces om met gemeenten te komen tot afspraken over (gewenste) niveaus van recreatief gebruik en de bijbehorende rollen en verantwoordelijkheden. Aan de hand van een aantal voorbeeld-uiteraarden, wordt dit proces de komende jaren uitgerold.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Belangenbehartiging en advisering bestuurlijke afspraken		TU	

6 Taakgericht omgevingsmanagement

In de hoofdstrategie (paragraaf 3.1) is het taakgericht omgevingsmanagement een van de pijlers.

6.1 OM gericht op terreinen van derden

RWS is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van alle uiterwaarden volgens de wettelijke taken vanuit de Waterwet. Ongeveer 1/6 deel is eigendom van de Staat/I&W en in beheer bij RWS. De andere gronden zijn eigendom van derden. Op de eigen gronden (eigendom van de Staat/I&W) wordt het onderhoud uitgevoerd conform de kerntaken van RWS, ten behoeve van Natura 2000 en ten behoeve van het materieel beheer. Op terreinen van derden wordt enkel het onderhoud uitgevoerd ten behoeve van de kerntaken. Basis hiervoor is de Legger rijkswaterstaatswerken (waaronder ook de Vegetatielegger valt).

Het onderhoud door RWS op terreinen van derden kan op twee manieren worden ingevuld:

1. het laten uitvoeren van het onderhoud door aannemers (ON's) via een (onderhouds)contract van RWS;
2. specifiek voor vegetatieonderhoud bestaat de mogelijkheid (mandaatadvies bestuur RWS d.d. 2014) om het onderhoud uit te laten voeren door de terreineigenaar zelf. Hiervoor sluit RWS dan een onderhoudsovereenkomst met deze eigenaar.

Ad. 1 kan gaan om zowel vegetatieonderhoud als civieltechnisch werk ten behoeve van de instandhouding van civiele werken voor zover het een waterstaatswerk betreft (zoals nevengeulen, natuurvriendelijke oevers en waterstaatswerken als duikers, drempels en oeververdedigingen). Met instandhouding wordt 'zorgdragen dat de objecten zoals beschreven in het IHP blijven functioneren waarvoor deze zijn aangelegd' bedoelt.

Ad. 2 betreft gestandaardiseerde overeenkomsten voor (aanvullend) vegetatiebeheer conform de Vegetatielegger met een betaling aan de eigenaar conform de kostensystematiek van destijds Grontmij (nu Sweco). Deze kostensystematiek is gebaseerd op de normkosten voor de subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL-regeling) van de provincies.

Het onderhouden van objecten en vegetatie op terreinen van derden vraagt veel aandacht van omgevingsmanagement. Per definitie is het omgevingsgevoelig, politiek-bestuurlijk en is er kans op media-aandacht. Zelfbeschikkingsrecht over eigen eigendommen is een groot en belangrijk recht in Nederland. Goede afstemming met eigenaren en andere stakeholders is dan ook een must.

Met een aantal grote eigenaren (12, stand van zaken eind 2020), waaronder natuurbeheerders, is een onderhoudsovereenkomst gesloten door RWS. De terreineigenaren doen zelf het vegetatieonderhoud, zie verder paragraaf 7.1.2. De verwachting is dat het overgrote deel van de eigenaren het onderhoud door RWS zal laten uitvoeren. Dit wordt meegenomen in het nieuwe Waardengedreven Onderhoudscontract Uiterwaarden; de OP's worden hier verantwoordelijk voor.

Het voor elkaar krijgen van het onderhoud van objecten en vegetatie op terreinen van derden is arbeidsintensief. Met elke eigenaar dienen afspraken te worden

gemaakt over betreding, toegang en het uitvoeren van het werk. Ook moeten soms betredingsafspraken worden gemaakt met de buurpercelen om op het naastgelegen perceel te komen. Of met pachters of andere gebruikers van een terrein. Niet altijd zijn eigenaren meewerkend, soms moet een eigenaar meerdere keren benaderd worden of is er een keukentafelgesprek nodig.

RWS heeft daarom een indicatie gegeven van de stappen die nodig zijn om ervoor te zorgen dat eigenaren toestemming geven voor onderhoud op hun terreinen; de OP's zijn hiervoor aan zet (zie hiervoor Bijlage 2: Proces toestemming werkzaamheden terreinen derden) In het uiterste geval, als de OP niet tot minnelijke overeenstemming komt met de terreineigenaar of deze niet kan bereiken, moet het dossier teruggelegd worden bij RWS en kan RWS besluiten over te gaan tot het volgen van een formeel aanzegproces en eventueel opleggen van de gedoogplicht. Hiervoor is het van belang dat de OP de ondernomen stappen goed geadministreerd heeft (als onderbouwing van het juridische proces). Het aanzegproces/opleggen gedoogplicht is een verantwoordelijkheid van de omgevingsmanager van TU.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
OM gericht op terreinen derden	Afspraken maken met derde eigenaren over werkzaamheden op hun terreinen.	WOUW	Hier wordt bedoeld de terreinen derden <i>exclusief</i> de terreinen waarvoor RWS onderhoudsovereenkomsten heeft gesloten.
OM gericht op terreinen derden	Opleggen gedoogplicht.	TU	

6.2 Vastgoedbeheer

Het beheer voeren over eigen gronden vraagt (ook) om vastgoedbeheer. Daarbij staat de vraag centraal hoe RWS het eigen areaal optimaal inzet ten behoeve van kerntaken, en hoe aanpassingen van dit areaal leiden tot efficiënter beheer. TU heeft een Vastgoedcluster met twee rentmeesters en een vastgoedadviseur, zij maken onderdeel uit van het Omgevingsteam.

De rentmeesters en adviseur hebben een belangrijke rol in ingebruikgevingen, zoals pacht en huur, zakelijke rechten, overtolligstellingen, aanleg- en instandhoudingsovereenkomsten (A&I) en kwalitatieve verplichtingen van eigenaren, vastgelegd in het Kadaster. Feitelijk zijn dit allemaal maatwerkafspraken ten aanzien van onderhoud; ze worden daarom nader toegelicht in paragraaf 7.2. Al deze rechten en plichten dienen beheerd te worden en vastgelegd te worden in het stakeholder/assetmanagementsysteem. Er kunnen vragen over gesteld worden, bijvoorbeeld vanuit aanlegprojecten die de gronden nodig hebben, de eigenaren/rechthebbenden, omwonenden of vanuit monitoring.

De rentmeester is aanspreekpunt voor enerzijds RVB en anderzijds vragen van intern RWS of van externen.

Vastgoedbeheer blijft als taak bij TU.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Vastgoedbeheer	Vastgoed-gerelateerde beheervraagstukken.	TU	

6.3 OM gericht op veilig gebruik

Ongeveer 1/6 deel van de uiterwaarden is eigendom van de Staat, RWS is hier de materieel beheerder. Vanuit deze rol heeft RWS de taak om te zorgen dat de gronden veilig gebruikt kunnen worden. Zeker gelet op het feit dat de gronden opengesteld zijn voor publiek, is het van belang dat RWS voldoet aan zijn zorgplicht, zie voor het proces rondom de zorgplicht het instandhoudingsplan. Door het voldoen aan de zorgplicht kan onder andere aansprakelijkstelling van RWS worden voorkomen.

In dat kader is het belangrijk dat het voor gebruikers helder is wat de gedragsregels zijn in een gebied en daarvoor is een bebordingsplan opgesteld, zie *Bijlage 6: Bebordingsplan*. Als het gaat om veiligheid – en hinder – bij de uitvoering van werkzaamheden, dan is de Werkwijze Minderhinder kader-stellend.

Wat is de rol van omgevingsmanagement hierin?

Bij aanlegprojecten in het verleden zijn ook recreatieve objecten aangelegd, zoals fietsbruggen, stepping stones en speeltuinen. Soms zijn er geen (heldere) afspraken over het beheer en onderhoud of zijn de afspraken aan herziening toe. Dat betekent dat het onderhoud en de zorgplicht voor deze objecten in beginsel bij RWS liggen, aangezien deze objecten op Staatsgrond, of aard en nagelvast verbonden zijn met Staatsgrond (natrekking) maar dat andere afspraken hierover mogelijk zijn.

Bij nieuwe aanlegprojecten (zoals die voor de KRW) worden afspraken gemaakt met andere partijen over het beheer en onderhoud, inclusief de vastlegging in overeenkomsten en/of zakelijke rechten. Het beheer en onderhoud dient belegd te worden bij de partij die erom heeft gevraagd, bijvoorbeeld de gemeente (bijvoorbeeld een fietsbrug), buurtvereniging (speeltuin) of natuurvereniging (vogelkijkhut).

De omgevingsmanager van TU is verantwoordelijk om gesprekken met gemeenten en anderen te voeren over het recreatief medegebruik. In deze gesprekken kunnen vastgoedgerelateerde vragen aan de orde komen. De omgevingsmanager kan initiërend zijn als het gaat om verbetering van de vastgoedsituatie. Denk aan het vestigen van een opstalrecht ten behoeve van de gemeente op een fietsbrug, waarmee de verantwoordelijkheid voor beheer en onderhoud bij de juiste partij (de gemeente) komt te liggen. De omgevingsmanager legt deze zaken voor aan de rentmeester die verantwoordelijk is voor het vastgoedbeheer binnen TU en de link is naar RVB.

Ook zijn er regelmatig verzoeken van gemeenten of andere partijen om, buiten aanlegprojecten om recreatieve voorzieningen of –mogelijkheden te creëren, zoals struinroutes, hondenuitlaatplaatsen, of zwemstrandjes. In deze gevallen is de omgevingsmanager van TU de link naar de assetmanager en rentmeester. Indien er iets tot realisatie komt en er uitvoeringsaspecten zijn die door één van de ON's van RWS wordt opgepakt, bewaakt de omgevingsmanager dat de afspraken uitgevoerd worden.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
OM gericht op veilig gebruik	Gesprekken met gemeenten	TU	

6.4 Gastheerschap

Vanuit gastheerschap geeft RWS op eigen gronden ruimte aan initiatieven van overheden en derden ten behoeve van andere belangen dan de kerntaken van RWS (meedenken; "ja, tenzij" houding).

6.4.1 Initiatieven van anderen

De uiterwaarden zijn in trek voor allerlei initiatieven. Hierbij kan gedacht worden aan evenementen, festivals of motorcrosses. TU is hiervoor meestal niet het eerste aanspreekpunt. Dit is vaak de intaker van afdeling Vergunningverlening (omdat er publiekrechtelijke aspecten aan de orde zijn), of bijvoorbeeld binnen Oost-Nederland is er een loket Initiatieven van Anderen (IvA). Vanuit TU als materieel beheerder wordt er geadviseerd over een initiatief, vaak zullen er randvoorwaarden meegegeven worden. Vaak wordt de initiatiefnemer ook doorverwezen naar RVB omdat er een gebruiksrecht geregeld moet worden. De omgevingsmanager zorgt dat de juiste mensen binnen het team de vraag oppakken, meestal is dit de assetmanager inhoudelijk en de rentmeester voor vastgoed. Daarnaast worden soms collega's van de regio aangehaakt, bijvoorbeeld een basisrelatiemanager.

Een andere vorm van gastheerschap is dat andere overheden en organisaties mee kunnen liften met werkzaamheden in opdracht van RWS (Onderhoudscontract Uiterwaarden), zoals het plaatsen van hekken, borden of afvalbakken. Dit kan alleen voor zover het binnen de aanbestedingsregels past. Hierover moeten met de vragende partij en de onderhoudsaannemer afspraken gemaakt worden.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Gastheerschap	Aanspreekpunt voor initiatiefnemer indien een initiatief belegd wordt bij TU	TU	

6.4.2 Recreatief (mede)gebruik uiterwaarden

De uiterwaarden worden steeds populairder als het gaat om recreatief gebruik. Het faciliteren hiervan is geen kerntaak van RWS. Vanuit haar maatschappelijke rol als gastheer staat RWS open voor gesprek met andere stakeholders als het gaat om recreatief medegebruik.

Om helderheid te geven over de mogelijkheden, taken en verantwoordelijkheden ten aanzien van recreatie heeft TU, samen met gemeenten, een recreatieladder ontwikkeld (zie *Bijlage 3: Recreatieladder*). Deze ladder heeft verschillende niveaus. De niveaus geven inzicht in het recreatief gebruik van de gebieden en de taken en verantwoordelijkheden van verschillende partijen hierin. Per gebied wordt het niveau vastgesteld door TU in samenspraak met de betrokken gemeenten. Zo weet iedereen waar men aan toe is en waar eenieder voor aan de lat staat. In overleg kunnen niveaus gewijzigd worden in de loop van de tijd.

Voor het omgevingsmanagement betekent dit dat:

- TU afspraken maakt met gemeenten over het betreffende RUL niveau en eventuele aanvullende afspraken;
- binnen het WOCU worden de werkzaamheden uitgevoerd conform het betreffende RUL-niveau. Zolang er geen andere afspraken met gemeenten zijn gemaakt is het niveau RUL 2 van kracht.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Recreatief medegebruik	Afspraken maken met gemeenten	TU	

7 Omgevingsmanagement bij verschillende typen onderhoud

7.1 Inkoop van onderhoud

TU regelt het onderhoud op verschillende manieren. Hieronder worden deze 'onderhoudssporen' nader beschreven en ingevuld wat de consequenties zijn voor omgevingsmanagement.

Terreineigenaren hebben de keuze tussen het vegetatieonderhoud uit laten voeren door de ON, zie paragraaf 7.1.1, of het zelf uitvoeren van het vegetatieonderhoud met of zonder een onderhoudsovereenkomst met RWS, zie paragraaf 7.1.2. Een OP kan ook onderaannemers inschakelen. In theorie zou dat ook een terreineigenaar kunnen zijn. In beginsel is het mogelijk dat een terreineigenaar optreedt als onderaannemer, zie voor de voorwaarden *Bijlage 5: Advies CD over onderaanneming*.

7.1.1 WOCU

Op een groot aantal hectares Staatsgronden en terreinen van derden, zal het civiele onderhoud en het vegetatieonderhoud onder het WOCU vallen. Dit contract WOCU zal worden onderverdeeld in een aantal percelen. Voor elk perceel zal een perceelteam van OG en OP worden geformeerd. Deze teams zullen het onderhoud gaan uitvoeren volgens het "DOEN-gedachtengoed". RWS en de OP's werken daarin nauw samen; hoe de rol en taakverdeling precies wordt, wordt ook gezamenlijk vastgesteld. RWS heeft daar de volgende grove ideeën bij (die open staan voor aanpassing). RWS en OP's zullen na het gesprek over alle omgevingsaspecten hun werkwijze vastleggen in een operationeel omgevingsplan.

In het begin zal in ieder perceelteam een omgevingsmanager van RWS zitten en (naar verwachting meerdere) omgevingsmanagers van de ON. Vrijwel al het operationele omgevingswerk is de integrale verantwoordelijkheid van de ON. De RWS-omgevingsmanagers zullen met name in het begin een rol hebben in het in de archieven achterhalen van afspraken die in het verleden zijn gemaakt, zijn betrokken bij de afspraken met publieke organisaties (samen met TU), hebben een rol in het leren over de perceelsgrenzen heen en zijn een schakel voor de publiekscommunicatie. Daarnaast heeft de omgevingsmanager van RWS een rol in het voorbereiden van de stukken voor het opleggen van de gedoogplicht. Dit is een wettelijk instrument van RWS en daarmee een verantwoordelijkheid van RWS.

Tot slot: ID Verde (voorheen BTL) zal via het contract PCN 1924 (Zuid-Nederland) het onderhoud uitvoeren op de eigen terreinen in Zuid-Nederland, dit contract loopt tot 2024 (met maximaal 2x1 jaar verlenging). Het is van belang dat raakvlakken tussen contracten door RWS afgestemd worden met de verschillende ON's/OP's. Een belangrijk onderdeel is een gezamenlijke aanpak in de communicatie. Zie hiervoor hoofdstuk 9 Externe communicatie.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Onderhoudscontracten met de markt	Opstellen onderhoudscontract	WOUW	

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Onderhoudscontracten met de markt	Invulling geven aan OM onderhoudscontract	WOUW	

7.1.2 Onderhoudsovereenkomsten met terreineigenaren

Iedere terreineigenaar die dat wenst, kan een verzoek indienen bij RWS, eventueel via de OP's van WOUW, om een overeenkomst af te sluiten voor het zelf uitvoeren van het vegetatieonderhoud. RWS heeft hier beleid voor ontwikkeld, zal in principe positief reageren op een dergelijk verzoek en in gesprek gaan met deze eigenaar. In principe zou dit kunnen leiden tot vele overeenkomsten en ook een intensief proces voor RWS om deze overeenkomsten af te sluiten. De verwachting is dat dit niet zal gebeuren. De vergoeding die RWS betaalt aan een terreineigenaar is gebaseerd op een standaard kostensystematiek, afgeleid van de SNL-regeling van de provincies. Gemiddeld betaalt RWS ongeveer 20 euro/ha aan een terreineigenaar voor het zelf uitvoeren van het vegetatieonderhoud. Aangezien 80% van de eigenaren (veel) minder grond heeft dan 1 hectare, is de verwachting dat er weinig animo is bij kleine terreineigenaren voor een overeenkomst, zeker gezien de administratieve last hiervan (jaarlijkse inspectie en facturering).

De kans bestaat dat grotere terreineigenaren wellicht wel een dergelijk verzoek in kunnen dienen. Het betreft dan naar verwachting enkele tientallen terreineigenaren. RWS neemt een reactieve houding aan ten aanzien van deze eigenaren, en zal deze niet zelf proactief benaderen. Indien deze eigenaren zich melden, zal RWS hiermee in gesprek gaan, leidend tot een overeenkomst.

Een tussenvorm is dat meerdere (kleine) eigenaren zich verenigen in een samenwerking en gezamenlijk een verzoek indienen bij RWS voor een overeenkomst. Dit is mogelijk met dien verstande dat RWS formeel met iedere individuele eigenaar een overeenkomst afsluit. De eigenaren worden daarbij vertegenwoordigd door een samenwerkingsverband, bijvoorbeeld een agrarisch collectief of een vereniging, die de voorbereiding en het contractbeheer uitvoert.

Zie website over de Vegetatielegger en informatie voor terreineigenaren:

<https://www.rijkswaterstaat.nl/water/waterbeheer/bescherming-tegen-het-water/waterkeringen/leggers/vegetatielegger/informatie-voor-terreineigenaren.aspx>

Er wordt een brochure beschikbaar gesteld in 2021 die de uitvoerenden van de perceelteams kunnen uitreiken aan terreineigenaren.

Wat betekent dit voor OM?

Cluster Omgeving van TU voert de regie op de onderhandelingen met de eigenaren (of samenwerkingsverbanden) die een overeenkomst willen. Dit betekent concreet het voeren van de gesprekken, het opstellen van de overeenkomsten en het verzorgen van de ondertekening en registratie (in het toekomstige stakeholdermanagementsysteem). Cluster Contractbeheer van TU voert de regie op de afgesloten onderhoudsovereenkomsten. Dit betekent: monitoring van deze percelen, relatiemanagement met deze partijen en waar nodig bijstelling van onderhoudsvergoedingen. Cluster Omgevingsmanagement voert regie op het relatiemanagement.

Hoofdonderwerp	Taak/document (en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Onderhoudscontracten met de markt	Regie voeren op afsluiten van nieuwe overeenkomsten (reactief, als eigenaren zich melden)	TU	
Onderhoudscontracten met de markt	Bijdrage aan onderhoudscontracten terreineigenaren die RWS gesloten heeft.	TU	

7.1.3 Gezamenlijk inkopen met andere overheden

In gebieden waar RWS en SBB beiden eigendom hebben, is overeengekomen gezamenlijk natuuronderhoud in te kopen (de samenwerkingsovereenkomst is beschikbaar bij TU). Penvoerder van het contract met de markt is SBB. Op die manier wordt de vegetatie van grotere gebieden meer als eenheid beheerd en onderhouden.

SBB voert hier volledig de regie op het omgevingsmanagement, met dien verstande dat er bij iedere gezamenlijke inkoop nadere afspraken komen (in scopeformulier, zie de samenwerkingsovereenkomst) over communicatie en specifieke omgevingsissues, bijvoorbeeld woordvoering in geval van bepaalde problemen. Voor deze punten is OM TU de counterpart voor de OM SBB.

Wat betekent dit voor OM?

De OM TU is verantwoordelijk voor het relatiemanagement met partner(s) zoals SBB en is counterpart van SBB ten aanzien van bovengenoemde onderwerpen. Indien er in de toekomst meer overeenkomsten worden gesloten, kan de OM TU ook een rol vervullen in het inhoud geven aan de overeenkomsten.

Hoofdonderwerp	Taak/document (en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Onderhoudscontracten met de markt	Bijdrage aan gezamenlijke natuurinkoop	TU	OM TU levert een bijdrage: Relatiebeheer met en counterpart van SBB en inhoud geven aan nieuwe contracten

7.1.4 Maatwerkcontracten

In enkele bijzondere situaties is sprake van separate onderhoudscontracten voor kleinere gebieden. Meestal betreft het afspraken met lokale partijen voor het op het verkrijgen van het onderhoudsopdrachten. Dit betreft zeer omgevingsgevoelige en politiek-bestuurlijke situaties. Hier zijn bijvoorbeeld door de betreffende aanlegprojecten specifieke afspraken gemaakt, politiek geaccordeerd, om het onderhoud op een bepaalde wijze (openbaar) in de markt te zetten. Meestal betreft het ook afspraken met lokale partijen dat deze een kans maken op het verkrijgen van het onderhoudscontract.

Hiervoor wordt een apart onderhoudscontract gemaakt, gebaseerd op de aanbestedingsuitgangspunten van een dienstencontract. Mogelijke gebieden waar dit kan gaan spelen zijn Rivierklimaatpark IJsselpoort, Kleine Willemspolder Tiel en steenfabrieksterrein Elst.

Daarnaast maakt TU soms kleine opdrachten voor specifiek kleine gebieden en 1 jaar overeenkomsten met marktpartijen voor tijdelijk onderhoud, bijvoorbeeld ter overbrugging van een periode tussen twee onderhoudscontracten of pachtcontracten. Deze contracten betreffen enkel het groen- en natuuronderhoud, en onderdelen die de zorgplicht van RWS betreffen. Hiervoor is een gestandaardiseerde werkwijze en kostensystematiek beschikbaar. De omgevingsmanager TU heeft de rol van relatiebeheer en het inhoud geven aan afspraken/contracten.

Hoofdonderwerp	Taak/document (en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Onderhoudscontracten met de markt	Bijdrage aan maatwerkinkoop	TU	OM TU levert een bijdrage: Relatiebeheer en inhoud geven aan afspraken/contracten.

7.2 Onderhoud via het vastgoedspoor

Onderhoud kan ook geregeld zijn/worden via het vastgoedspoor. Hiervoor zijn meerdere mogelijkheden:

- ingebruikgevingen, zoals pacht of huur;
- zakelijke rechten als recht van opstal;
- aanleg- en instandhoudingsovereenkomsten (A&I);
- kwalitatieve verplichtingen van eigenaren, vastgelegd in het Kadaster.

De rentmeester van TU is het aanspreekpunt vanuit RWS naar RVB. De rentmeester e/o vastgoedadviseur vervult hier een strategische rol; deze zorgt er bijvoorbeeld voor dat er bijzondere bepalingen in de pachtvoorwaarden komen ten aanzien van de uiterwaarden, of vertegenwoordigt RWS bij het afsluiten of controleren van zakelijke rechten. Ook is bij deze vastgoedgerelateerde zaken vaak een omgevingsmanager betrokken, omdat er al relaties bestaan met een partij of juist om een nieuw contact te leggen.

7.2.1 Ingebruikgevingen, zoals pacht of huur

Een deel van de gronden in de uiterwaarden heeft een agrarische bestemming. Conform het Rijksvastgoedbeleid en de Algemene Maatregel van Bestuur (AmvB Regeling Onroerende Zaken, beschikbaar bij TU) worden deze percelen verpacht. Andere gronden, bv voor recreatief gebruik, kunnen verhuurd worden. Het RVB is verantwoordelijk voor het openbaar en transparant op de markt zetten van deze percelen, maar zal dat altijd in samenwerking doen met RWS als materieel beheerder.

Rijksgronden zijn voor Rijksdoelen. RWS is de materieel beheerder van de meeste Rijksgronden in de uiterwaarden. In enkele gevallen is de materieelbeheerder bijvoorbeeld het Ministerie van Defensie. Deze valt dan onder de stakeholders/andere terreineigenaren van RWS.

Indien RWS materieelbeheerder is, worden de gronden doelmatig ingezet voor de kerntaken van RWS. Indien de gronden tijdelijk niet nodig zijn voor de kerntaken, kan gekozen worden voor het tijdelijk, maximaal zes jaar, in gebruik geven van de gronden. In enkele gevallen kan de periode langer zijn, bv bij verhuring waarbij een grote investering vereist is.

In enkele situaties is nog sprake van erfpacht of een opstalrecht. Erfpacht wordt niet meer afgesloten. Alleen in heel incidentele situaties wordt nog een recht van opstal afgesloten. Reden is dat de Rijksoverheid op ieder gewenst moment wil kunnen beschikken over de gronden en dat de gronden met zo weinig mogelijk lasten zijn verzwaaard.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Onderhoud via vastgoedspoor	Bijdrage aan vastgoedspoor	TU	Rentmeester en OM TU

7.2.2 Zakelijke rechten als recht van opstal

Bij het onderhoud dient rekening gehouden te worden met zakelijke rechten. Er kan bijvoorbeeld een opstalrecht op een fietsbrug ten behoeve van een andere partij gevestigd zijn, waarmee het onderhoud bij die andere partij ligt. Als er vragen/issues zijn rondom deze rechten, komen die terecht bij de rentmeester van TU.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Zakelijke rechten		TU	Rentmeester TU

7.2.3 Aanleg- en instandhoudingsovereenkomsten (A&I)

Bij aanlegprojecten worden aanleg- en instandhoudingsovereenkomsten (A&I) afgesloten waarbij eigenaren een bepaald object dienen te dulden op hun gronden. Zij zijn dan ook verantwoordelijk voor het onderhoud. Vragen/issues rondom deze A&I's, worden opgepakt door de rentmeester.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Aanleg- en instandhoudingsovereenkomsten		TU	Rentmeester TU

7.2.4 Kwalitatieve verplichtingen van eigenaren, vastgelegd in het Kadaster

Tot slot kan er nog sprake zijn van kwalitatieve verplichtingen van eigenaren, vastgelegd in het Kadaster, waarin onderhoudsverplichtingen zijn opgenomen (bijvoorbeeld Stichting IJssellandschap bij Deventer). Hier ligt de onderhoudsverplichting bij eigenaar en dus niet bij RWS. Het werk dat hierbij komt kijken ligt bij de rentmeester en vanuit relatiebeheer zal soms een omgevingsmanager van TU aangesloten zijn.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Kwalitatieve verplichtingen		TU	Rentmeester

7.3 Waterwetvergunningen

Tot slot is er nog een ander spoor waarbij onderhoud ingeregeld is: via de instandhoudingsplicht bij een Waterwetvergunning.

Hierbij is de vergunninghouder (een derde) verantwoordelijk voor het onderhoud van het vergunde en kan RWS handhaven indien niet voldaan wordt aan verplichtingen. Het cluster Monitoring en Inspectie (M&I) TU monitort deze vergunningen (de vegetatiecomponent, vaak wordt er meer geregeld in vergunning). De rol van OM (TU) is dat er bijvoorbeeld overleg met vergunninghouder nodig is.

Hoofdonderwerp	Taak/document (en)	Verantwoorde-lijke	Opmerking
Waterwetvergunningen		TU	OM TU

7.4 Uitgecheckte gebieden

Voor aanlegprojecten is vaak grond nodig. Dit kan grond zijn waar RWS materieelbeheer voert. Deze grond wordt dan, voor de duur van het project, beschikbaar gesteld aan het aanlegproject. Na afloop, bij overdracht, komt de grond weer terug in beheer, al dan niet in gewijzigde vorm. Dit wordt bij RWS het in- en uitcheckproces genoemd.

Om de grond beschikbaar te kunnen stellen dient de pacht beëindigd te worden (wordt geregeld door GPO-vastgoed), of de grond dient uit het lopende onderhoudscontract gehaald te worden.

Vanaf het moment van uitchecken is het aanlegproject verantwoordelijk voor het tijdelijk beheer van deze grond. Deze grond mag niet in gebruik gegeven worden aan derden. De rentmeester heeft een rol om te bekijken welke rechten er op de percelen rusten. Verder zal er weinig tot geen OM werk nodig zijn.

Voor het inchecken is het van belang dat de beheerder akkoord geeft op de aan/terug-levering. Daar worden voorwaarden aan verbonden (zoals de assetmanagementdata op de juiste wijze verwerken in de systemen van RWS). TU zal voor het gebied dan het beheer en onderhoud gaan regelen.

Het is van belang dat de beheerder betrokken blijft bij het aanlegproject om te zien of de belangen van beheer en onderhoud goed meegenomen worden, bijvoorbeeld bij gewijzigde omstandigheden.

Voor het omgevingsmanagement betekent dit dat de OM van TU zicht houdt op afspraken die gemaakt worden met omgevingspartijen en dat de stakeholderdata bij het inchecken goed verwerkt wordt in het stakeholdermanagementsysteem.

Hoofdonderwerp	Taak/document (en)	Verantwoorde-lijke	Opmerking
Waterwetvergunningen		TU	OM en rentmeester TU

8 Verrassingsvrij beheren en onderhouden

8.1 Houding en gedrag, omgevingssensitiviteit

Verrassingsvrij beheren is één van de doelen. Om dat te realiseren wordt van alle betrokkenen een omgevingssensitieve houding verlangd. Dit geldt niet alleen voor medewerkers in het omgevingsteam, maar voor iedereen. Omgevingssensitief is te verwoorden als omgevingsbewust, het actief volgen van gebeurtenissen en handelingen en daar op een passende wijze op reageren.

In *Bijlage 4: Verwachtingen van skills* ON's wordt aangegeven wat er minimaal verwacht wordt qua houding en gedrag van de ON's van de onderhoudscontracten. Op operationeel niveau speelt de gebiedsconciërge (zie paragraaf 6.3) een belangrijke rol; hij/zij dient ervoor te zorgen dat ook zijn/haar collega's in het veld omgevingssensitief handelen.

Alle teams agenderen het onderwerp omgevingssensitiviteit regelmatig en nemen het op in de PDCA-cyclus. Zo wordt ook de verbinding met 'leren en ontwikkelen' uit paragraaf 4.4 onderhouden. Dit onderwerp vraagt geen extra inzet, wel het bewustzijn van en omgeving sensitieve houding en overeenkomstig gedrag van alle medewerkers en het hele team.

8.2 Conditionering

Onder conditionering vallen alle voorbereidende processen, waarvan de condities (voorwaarden) vervuld moeten zijn om het onderhoud in uitvoering te kunnen laten gaan. Kenmerkend voor conditioneringsonderwerpen is dat ze veelal voortvloeien uit wettelijke verplichtingen. Het gaat om verschillende aspecten van (voorbereidende en fysieke) werkzaamheden:

- *kabels en leidingen*: voorkomen dat aanwezige kabels en leidingen bij de uitvoering beschadigd raken, bij onderhoud zullen er geen kabels/leidingen aangelegd, verlegd of verwijderd worden;
- *bouwkundige vooropnamen*: monitoren van mogelijke schade aan objecten als gevolg van de werkzaamheden;
- *Ontploffbare Oorlogsresten*: voorkomen dat niet gesprongen explosieven die tijdens de uitvoering aangetroffen exploderen. Zolang er niet in grond wordt geroerd zal dit risico naar verwachting beperkt zijn. Om opschot van wilgen efficiënt aan te pakken kan het gewenst zijn om deze met wortel en kluit uit de grond te trekken. Ten aanzien van OO's is dit mogelijk een risico;
- *bodemkwaliteit*: voorkomen van verontreiniging. Doorgaans zijn hiervoor voorschriften in een vergunning opgenomen. Als er grondverzet plaatsvindt, zal OP een grondstromenplan moeten bijhouden. In geval van aantreffen van vervuiling e/o puin zal OP dit op een passende wijze moeten verwijderen;
- *archeologie*: aan de hand van de archeologische verwachtingswaarde (kaart per gemeente) vaststellen hoe met archeologische vondsten moet worden omgegaan. Zolang er niet in grond wordt geroerd zal dit naar verwachting beperkt zijn;
- *bouw hinder*: beperken van de overlast voor vaarweg- en wegverkeer en van geluid op omgevingspartijen en publiek;
- *veiligheid*: minimaliseren van de veiligheidsrisico's in de openbare ruimte. Bij werkzaamheden en transporten kunnen naar en vanuit de omgeving veiligheidsrisico's ontstaan. Dit kan bijvoorbeeld zijn op het gebied van verkeersveiligheid, veiligheidscircels van machines, maar ook individuen die langskomen of het negeren van waarschuwingborden;

- *vergunningen*: inventariseren, aanvragen, verkrijgen van vergunningen en uitvoeren volgens de vergunningsvoorschriften, inclusief eventuele mitigerende maatregelen.
Specifiek voor de flora- en faunawet is er een (RWS-) procesbeschrijving, die aangeeft wat te doen in welke fase. Voor de OP betekent dat dat volgens voorwaarden en dat conform de RWS-gedragscode gewerkt zal moeten worden. Vanwege de omgevingsbetrokkenheid van natuur, kan de voorbereiding en uitvoering hiervan omgevingsgevoelig zijn.
Binnen RWS is een Instructie Stikstof opgesteld, waarin is beschreven hoe (o.a.) bij beheer & onderhoud in relatie tot stikstofdepositie moet worden omgegaan. Daarin is opgenomen dat voor beheer en onderhoud geen vergunning voor de Wet Natuurbeheer hoeft te worden aangevraagd.

De werkzaamheden voor conditionering van het onderhoudscontract worden uitgevoerd door de ON, aangezien die in de planning en uitvoering van de werkzaamheden er het meeste invloed op heeft. Gezien de aard van de werkzaamheden ligt begeleiding door rentmeesters (TU) en omgevingsadviseurs (perceelteams) voor de hand. De werkzaamheden van OP worden door OG ondersteund door:

- beschikbare onderzoeken ter beschikking te stellen;
- een globale checklist op verschillende onderdelen op te stellen;
- samen met OP contact te leggen met bevoegde gezagen;
- toetsen of betreffende inventarisaties compleet zijn;
- waar nodig en gewenst kennis en ervaringen over de verschillende percelen te delen (generiek punt, zie ook paragraaf 4.4) ;
- het OM-team als 1^e escalatie laag bij conflicten met andere partijen te laten zijn.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Conditionering	Randvoorwaardelijk aan het daadwerkelijke onderhoud	TU en WOUW	

8.3 Uitvoeren van het onderhoud

Binnen het uitvoeren van het onderhoud is het omgevingsmanagement en omgevingssensitiviteit een hele belangrijke factor in zowel de voorbereiding als het succesvol kunnen uitvoeren van het verrassingsvrije onderhoud. Als het gaat om hinder – en veiligheid – bij de uitvoering van werkzaamheden, dan is de Werkwijze Minderhinder kader stellend. De onderdelen van conditionering staan in paragraaf 8.2 beschreven.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Uitvoeren van het onderhoud	Voorbereiding en uitvoering	TU en WOUW	

8.3.1 Voorbereiding

Een van de taken vanuit omgevingsmanagement is het onderhoud zo voor te bereiden dat het onderhoud verrassingsvrij uitgevoerd kan worden. Daarbij is omgevingssensitiviteit van het complete team vereist (stel bij alles de vraag “en hoe ervaart de omgeving deze maatregel?”). Bij de voorbereiding komen de volgende werkzaamheden aan bod:

- inventariseren en actualiseren van stakeholderinformatie;

- aanvraag van benodigde vergunningen/ ontheffingen⁶;
- melden bij bevoegd gezag conform de voorwaarden van vergunningen;
- voorkomen van bouwhinder;
- uitvoeren van verkeersmanagement;
- waarborgen van de veiligheid;
- (bouw)communicatie.

Standaard voorbereiding die van de OP gevraagd wordt:

- indien afgesproken van tevoren contact leggen met eigenaren, gebruikers, pachters etc. dat de uitvoering start en het vastleggen van datum en tijd van melden;
- vastleggen van de datum van de start uitvoering;
- vastleggen van de datum van de werkzaamheden gereed;
- verificatie en validatie van werkzaamheden middels voor en na foto's;
- vastlegging van het doorlopen van de checklist flora & fauna per te onderhouden perceel.

Daarbij is het van groot belang dat de OP per perceeleigenaar de vragen kan beantwoorden als:

- wie doet het onderhoud;
- wanneer wordt het uitgevoerd/ kan het worden uitgevoerd;
- hoe en met welk eindresultaat het werk uitgevoerd gaat/dient te worden;
- afstemming: willen de eigenaren, gebruikers, pachters van tevoren worden bericht als OP aan de slag gaat? Een week van tevoren? of een dag van tevoren;
- hoe is de toegankelijkheid van het perceel;
- eventuele bijzonderheden waar rekening mee gehouden moet worden. Zoals bijvoorbeeld aanwezigheid van vee of natte delen van het perceel;
- de aanrijdroute;
- schaderegeling na mogelijke schade;
- vastlegging uitgevoerde afspraken middels foto van de toestand perceel voor en na de uitvoering van de werkzaamheden om aan te tonen dat het werk conform afspraak is uitgevoerd.

8.3.2 Uitvoering

Daarnaast is er natuurlijk een belangrijke taak weggelegd tijdens de uitvoering van de werkzaamheden, zoals:

- afhandeling van vragen en klachten (ter plaatse en na afloop);
- na schade eigendommen derden het uitvoeren van de schaderegeling⁷;
- toezicht in het veld, onder andere maar niet alleen door een gebiedsconciërge (paragraaf 5.3).

Net als in de voorbereiding is hier omgevingssensitiviteit van het complete uitvoeringsteam noodzakelijk.

8.3.3 Onderhoud op terreinen derden (particulieren, binnen de scope van WOCU)

De OP is het eerste aanspreekpunt tijdens de voorbereiding en uitvoering van de werkzaamheden op terreinen van derden waar RWS geen andere onderhoudsovereenkomst mee heeft gesloten en is verantwoordelijk voor:

⁶ Voor het kappen van bomen geldt dat altijd eerst met de beheerder overlegd wordt alvorens vergunningen aangevraagd worden of met derden gesproken wordt. Dit is een zeer gevoelig punt.

⁷ Indien schade is veroorzaakt dezelfde dag de eigenaar hiervan op de hoogte stellen en afspraken maken of aannemer dit zal/kan herstellen of dat de schade wordt vergoed aan eigenaar. Indien de aannemer schade herstelt afspreken wanneer dit gebeurt. Gemaakte afspraken via email bevestigen en digitaal aan perceel linken. Na herstel foto toevoegen.

- monitoring of voldaan wordt aan de Vegetatielegger; indien daar niet aan voldaan wordt actie opzetten (enerzijds is dit informatie uit de vegetatiemonitoringstool, anderzijds uit veldinspecties);
- het geven van uitleg over het waarom van het noodzakelijke onderhoud en wat dat betekent voor de betreffende stakeholder;
- het controleren van de gegevens van de stakeholder en het perceel;
- toestemmingen verkrijgen omtrent betreding van het terrein en het vastleggen van gegevens in het kader van de AVG;
- het aandragen van een dossier aan Omgevingsmanager van het Onderhoudscontract, indien eigenaar geen medewerking verleent (en in aanmerking komt voor opleggen gedoogplicht) (zie ook 8.4.3);
- het nagaan van afspraken die in het verleden zijn gemaakt (inclusief vergunningen);
- het doen van een inspectie (inclusief vastleggen van de situatie door middel van foto's);
- het maken van afspraken over het onderhoud en eventuele schade;
- het vastleggen van de afspraken in het stakeholdermanagementsysteem en het delen van deze informatie met de stakeholder;
- het uit(laten)voeren van het onderhoud en registratie daarvan;
- bereikbaar zijn voor vragen/opmerkingen/klachten van stakeholders en deze registreren;
- schades afhandelen conform de schaderegeling.

Bij het uitvoeren van werkzaamheden op gronden van derden is het voor beide partijen van belang wie wat doet en onder welke voorwaarden. Door deze "spelregels" voortijdig af te stemmen en over en weer te bekrachtigen draagt dit bij aan het gewenste verrassingsvrije onderhoud.

8.4 Monitoren, handhaving en aanspreken op wettelijke taken

8.4.1 Monitoring

Het cluster M&I van TU heeft een monitoringsplan opgesteld. M&I coördineert de monitoring en inspectie van de uiterwaarden en voert deze gedeeltelijk uit. Monitoring en inspectie heeft meerdere doelen, het geeft onder andere inzicht in het areaal en biedt ondersteuning voor de programmering van het onderhoud. Ook speelt monitoring een rol bij de onderhoudsovereenkomsten (voor vegetatieonderhoud) met derden. Gecontroleerd wordt of ze aan de Vegetatielegger voldoen. De omgevingsmanager van TU is hierbij betrokken vanuit het relatiebeheer en de rentmeesters voor de verpachte terreinen. Het trekkerschap hiervoor ligt voor een leeuwendeel bij het cluster M&I. In een latere fase zal de inbreng vanuit omgevingsmanagement nader omschreven worden.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Monitoring, handhaving	Relatiebeheer eigenaren, pachters	TU	Eigenaren: OM Pachters: Rentmeester

8.4.2 Handhaving

De afdelingen Handhaving richten zich op de inspectie, schouw, toezicht en de handhaving van wet -en regelgeving voor zowel de milieu-, verkeers-, nautisch -en scheepvaartwetgeving (Droog, Nat en Nautisch).

In relatie tot de uiterwaarden strekt de bevoegdheid van de afdelingen Handhaving van RWS zich tot het domein van de Waterwet en op Staatsgronden tot het

eigenaarschap. Er kan niet opgetreden worden bij “de burens” of bij andere domeinen (bijvoorbeeld op gebied van openbare orde of natuur). Middels overeenkomsten tussen bevoegde gezagen en het Ministerie van Justitie kan deze bevoegdheid soms breder geregeld worden, waarbij concreet bepaalde handhavers in werkinstructies een extra bevoegdheid krijgen. Er zijn weinig van deze overeenkomsten (wel in bijvoorbeeld Gelderland).

In gesprekken tussen medewerkers van RWS en gemeenten komt het aspect handhaving vaak aan de orde; de OM van TU zorgt dat de juiste personen van de gemeente en de afdeling handhaving met elkaar in contact komen. In

9 Externe communicatie

9.1 Inleiding

De uiterwaarden zijn per definitie omgevingsgevoelig, politiek-bestuurlijk en er is kans op media-aandacht. Om maar een paar aspecten te noemen: er zijn vele – vaak tegenstrijdige – belangen vertegenwoordigd (bijvoorbeeld natuur versus recreatief medegebruik), het zijn prachtige buitengebieden die helaas ook illegaliteit aantrekken en het onderhoud vindt grotendeels plaats op objecten en vegetatie op terreinen van derden. Het zijn gebieden waar mensen wonen en recreëren, als daar gewerkt wordt en/of veranderingen optreden dan roept dat vaak emotie op.

Een goede en heldere communicatie is daarom een onmisbare schakel in het werk dat TU en straks (de OP's van) het nieuwe WOUW doen. Communicatie is nodig om mensen te informeren, draagvlak te creëren en wordt soms ook ingezet ten behoeve van bronbestrijding (bijvoorbeeld bij zwerfafval). Tevens zijn de communicatiemiddelen ondersteunend aan (de inhoud van) het stakeholdermanagement.

Omdat er veel mensen werken aan het onderhoud en afspraken over het gebruik van de uiterwaarden, is het belangrijk af te spreken wie wanneer waarover communiceert en hoe de afstemming verloopt. Dit wordt hieronder toegelicht.

9.2 Uitgangspunten communicatie

Vanuit de omgevingsvisie zijn de uitgangspunten voor communicatie:

1. uniform communiceren. Er zijn meerdere actoren betrokken bij het uiterwaardenbeheer (RWS TU, RWS WOUW, ON's, mogelijk onderaannemers, RWS C&S, RWS BS); al deze partijen brengen dezelfde boodschap naar buiten en communiceren op eenzelfde manier;
2. transparant en tijdig communiceren. Dit past bij verrassingsvrij beheer. Hierbij hoort een integrale communicatieplanning en strategie TU & WOUW, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen bouw-, publieks- en perscommunicatie;
3. proactief communiceren. Dit past bij: géén gedoe in de omgeving. Het risico van 'kap een verkeerde boom en je krijgt kamervragen' moet voorkomen worden. De uiterwaarden worden als waardevol gemeengoed gezien. Het is beter proactief te communiceren dan achteraf te repareren;
4. gebruik maken van een breed spectrum aan communicatiemiddelen, waaronder ook social media (Instagram, Facebook, Twitter). De diversiteit aan stakeholders vraagt om meerdere middelen;
5. aansluiting zoeken bij lokale en/of regionale (social) media; dit omdat uiterwaarden een lokaal karakter hebben.

Voor het uiterwaardenbeheer is reeds een strategisch communicatieplan opgesteld, dit zal straks ook van toepassing zijn voor team WOUW (link: <http://connect.intranet.rijkswaterstaat.nl/layouts/15/DocIdRedir.aspx?ID=RWS00590-2134816711-1202>). In 2021 volgt een update van dit plan, dit betreft met name een nadere uitwerking van de middelen en aan te passen aan de fase van het programma.

Voor het operationeel omgevingsmanagement zal na gunning van WOCU door de OP's een plan worden geschreven met daarin de aanpak voor de bouwcommunicatie.

9.3 Communicatieprotocol

Er zijn diverse soorten communicatie met verschillende verantwoordelijken:

- **bouwcommunicatie:** communicatie over onderhoudswerkzaamheden van de ON's aan de directbetrokkenen (rechthebbenden, omwonenden). Dit bereiden de ON's voor (tekstvoorstel en welke middelen: bericht, plaatsen bord etc.). Deze communicatie dient altijd vooraf afgestemd te worden met de OG (omgevingsmanager in perceelteam);
- **publiekscommunicatie:** communicatie gericht op het brede publiek. Dit zijn bijvoorbeeld berichten op de website, nieuwsbrieven en publicaties in vakbladen. Hiervoor is de omgevingsmanager TU verantwoordelijk en zal hierin samenwerken met de communicatieadviseur TU en WOUW/de OP's WOUW voor de inhoud. De communicatieadviseur TU zorgt voor plaatsing van stukken op RWS.nl, twitter, en andere locaties;
- **perscommunicatie:** alle interactie met de media (kranten, omroepen, andere media). Dit betreft vragen, waarop een reactie van RWS wordt gevraagd. Het contact met deze media verloopt altijd via de collega's van Communicatie & Strategie (C&S) van de regio waar de vraag speelt (ON, ZN of WNZ). De communicatieadviseur en omgevingsmanager TU onderhouden op structurele basis contact met de 3 regiocoördinatoren van C&S. Indien er een vraag speelt, pakt C&S deze op samen met de communicatieadviseur van TU (die weer afstemt met de omgevingsmanager TU) en/of WOUW en ON(s) WOUW als het gaat om onderhoudsactiviteiten. Afdeling C&S zal vervolgens afstemmen met de communicatieafdeling van de Bestuursstaf (BS). Belangrijk is dat de Minister/politiek niet verrast wordt. Tot slot: ook kunnen de media proactief door RWS worden opgezocht, door het plaatsen van een persbericht. Dit gebeurt op aangeven van TU of WOUW/ON(s) en zal worden gepubliceerd door C&S van de desbetreffende regio(s);
- **interne communicatie:** de communicatie naar de RWS-organisatie is de verantwoordelijkheid van het TU, aangezien dit breder is dan alleen onderhoud (dat onder WOCU valt). De interne nieuwsbrief is het belangrijkste middel om de interne organisatie te informeren.

Speciale aandacht vraagt het beantwoorden van publieksmeldingen die binnenkomen bij de Landelijke Informatielijn (0800 8002). Deze vragen of klachten variëren van algemeen, tot onderhouds-, gebruiks- en/of vastgoed gerelateerd:

- de omgevingsmanager TU onderhoudt het contact met het 0800 loket en voorziet hen regelmatig van actuele Q&A's. Het doel is zoveel mogelijk vragen direct af te vangen. Bij het opstellen van de Q&A's wordt TU inhoudelijk ondersteund door WOUW en de OP's WOUW);
- indien vragen alsnog doorgezet worden, komen ze terecht bij de omgevingsmanager TU. Vragen over onderhoud zullen doorgezet worden naar de OP's WOUW als het gaat over onderhoud (enkel als zij er niet uit komen worden de vragen bij de RWS omgevingsmanagers van het betreffende perceel teruggelegd). Vragen over gebruik/vastgoed worden door de omgevingsmanager TU beantwoord in samenwerking met de assetmanager TU en/of rentmeester TU voor de inhoud. Hier wordt nog gewerkt aan een zo efficiënt (en effectief) mogelijke stroomlijning.

Op dit moment (december 2020) is nog niet helder of er vanuit WOUW een eigen communicatieadviseur ingezet zal worden. Daarover zal het gesprek met het cluster OP A-Vaarwegen nog gevoerd worden. Vooralsnog ligt het voor de hand die communicatieadviseur vooral te laten aansluiten bij die van het TU.

Hoofdonderwerp	Taak/document(en)	Verantwoordelijke	Opmerking
Pers- en publiekscommunicatie		TU	
Publieksmeldingen		TU	
Bouwcommunicatie		TU en WOUW	

Bijlagen

- 1 Toezicht in de uiterwaarden
- 2 Proces toestemming werkzaamheden terreinen derden
- 3 Recreatieladder
- 4 Verwachtingen van skills ON's
- 5 Advies CD over onderaanneming
- 6 Bebodingsplan
- 7 Stakeholderanalyse uiterwaardenbeheer

Bijlage 2: Proces toestemming werkzaamheden terreinen derden

Het is belangrijk is dat degene onderstaande werkzaamheden uitvoeren goede instructies krijgen en de eigenaar op de juiste toOP aanspreken en uitleggen wat de vegetatielegger is, waarom het belangrijk is en hoe het werkt. Door uit te leggen creëer je begrip en bouw je een relatie op met de mensen in de uiterwaarden. Door de afspraken goed vast te leggen wordt tegelijkertijd een dossier opgebouwd en kan er continuïteit geborgd worden. Door deze werkwijze jaarlijks te volgen wordt er een archief gemaakt, waarin terug te vinden is of voorgaande jaren wel/niet voldaan is aan de vegetatielegger.

Voor het verkrijgen van toestemmingen voor werkzaamheden of betredingen op terreinen derden worden minimaal de volgende stappen van ON's verwacht:

1. OP maakt zich kenbaar in het gebied en laat in zijn algemeenheid weten wat zijn taken zijn en dat hij terreineigenaren zal benaderen. Dit kan op verschillende manieren, denk aan publicatie in de lokale krant, interviews, flyers, bebording etc.
2. OP benadert de terreineigenaar om afspraken per perceel te maken. Dat kan persoonlijk maar ook de het tijdig sturen van een toestemmingsbrief met de vraag om toestemming (*zie als voorbeeld brief* http://connect.intranet.rijkswaterstaat.nl/project/P753_7/Publieksparticipatie%20en%20communicatie/Documenten/Brief_rechthebbenden_2019%20definitief.docx?Web=1)

De brief (met eventueel bijlagen) moet ook informatie bevatten over de nut en noodzaak van de werkzaamheden, verplichtingen waterstaatslegger, antwoordformulier, verwijzing naar schaderegeling en verwijzing naar website, telefoonnummer, mailadres van OP voor beantwoorden van vragen, verzoek om gegevens te gebruiken (in het kader van de AVG). Het is de bedoeling dat de OP met elke eigenaar de afspraken over het uitvoeren van onderhoud en het betreden van het terrein schriftelijk vastlegt. In de brief wordt een respons termijn van 2 weken genoemd.

Denk aan een voorbereidingstijd van ca. 6 weken en een doorlooptijd van ca. 8 weken.

Let op: ook transportroutes regelen. Houdt rekening met de vakantieperiode. Vraag naar contactgegevens en eventuele pachters.

3. Indien na de respons termijn van 2 weken geen respons ontvangen is dan wordt contact gezocht met rechthebbenden; per telefoon, email, huisbezoek en/of nog een herinnering brief (of een combinatie hiervan). Denk aan een doorlooptijd van ca. 12 weken.
4. Bij een positieve benadering worden afspraken gemaakt over:
 - Wie doet het onderhoud?
 - Wanneer wordt het uitgevoerd?
 - Willen de mensen van te voren worden bericht als aannemer aan de slag gaat? Een week van te voren? of een dag van te voren?
 - Navraag doen of het terrein vrij toegankelijk is
 - Navraag doen of er nog bijzonderheden zijn waar rekening mee gehouden moet worden? Vee, natte delen van het perceel?
 - Afspreken hoe de aanrijroute is
 - Aangeven dat in geval van schade deze vergoed wordt
 - Na uitvoering foto van de toestand na uitvoering maken om aan te tonen dat het werk conform afspraak is uitgevoerd.

De gemaakte afspraken dienen schriftelijk / per mail te worden bevestigd. Dat schrijven wordt in het administratieve systeem aan het betreffende perceel gekoppeld, zodat dit ook in het veld ingelezen kan worden. Voor en

na uitvoering maakt de OP foto's van de toestand waarin het perceel zich bevindt en voegt deze toe aan het betreffende dossier.

Bij uitblijven van een positieve reactie kunnen zich verschillende scenario's voordoen:

- A – De terreineigenaar wil zelf het onderhoud uitvoeren.
- B – De eigenaar wil niet meewerken aan onderhoud (niet zelf doen en niet laten doen).
- C – De eigenaar kan niet bereikt worden.

A - De terreineigenaar wil zelf het onderhoud uitvoeren.

Deze situatie is beschreven in paragraaf 7.1.2. De situatie zal door OP schriftelijk moeten vastgelegd, met relevante afspraken (zoals uitvoeringstermijn). Dit dient ook te gebeuren in het geval de eigenaar geen overeenkomst wil sluiten.

B - De eigenaar wil niet meewerken aan onderhoud (niet zelf doen en niet laten doen).

- De OP draagt het dossier over aan de OM van RWS (TU of WOUW). Uit het dossier moet duidelijk blijken dat OP alles heeft gedaan dat in zijn macht ligt om te komen tot toestemming met de terreineigenaar. Hieronder valt in ieder geval, maar niet uitsluitend tenminste vijf kansrijke en aantoonbare contactmomenten (zoals email, brief, gesprek) met betreffende terreineigenaar.
- De OM van RWS zal contact zoeken met de terreineigenaar (eventueel gefaciliteerd door de ON) via een keukentafelgesprek of telefoongesprek (waarbij OG en OP aanwezig zijn) om tot overeenstemming met de terreineigenaar te komen. De OP blijft een rol hebben in het maximaal ontzorgen van OG/faciliteren van informatie e.d. Denk hierbij aan een doorlooptijd van ca. 3 weken.
- Bij weigering van de terreineigenaar om in gesprek te gaan is tenminste tweemaal aan terreineigenaar een verzoek tot het aangaan van een gesprek gedaan.
- Alle (pogingen tot) contactmomenten worden door OP vastgelegd.
- Indien de OM van RWS tot afspraken weet te komen dan neemt de OP het dossier weer over.
- Indien niet tot overeenstemming gekomen kan worden dan zal RWS overwegen een gedoogplicht (gedoogbrief) op te leggen. Dit wordt niet verder in dit OM plan behandeld.

C - De eigenaar kan niet bereikt worden.

- Indien het niet lukt om contact te krijgen met de terreineigenaar, dan dient de OP een bordje op het perceel te plaatsen met de vraag om contact op te nemen. Denk aan een doorlooptijd van 1-2 weken.
- De OP draagt het dossier over aan de OM van RWS. Uit het dossier moet duidelijk blijken dat OP alles heeft gedaan dat in zijn macht ligt om de terreineigenaar te bereiken. Hieronder valt in ieder geval, maar niet uitsluitend, voldoende onderzoek (navraag bij burens/gemeenten etc.) en tenminste vijf kansrijke en aantoonbare pogingen (zoals email, brief, gesprek, bordje) met betreffende terreineigenaar.
- De OM van RWS zal ook contact zoeken met de terreineigenaar. Indien dit niet lukt zal RWS overwegen een gedoogplicht (gedoogbrief) op te leggen. Dit wordt niet verder in dit OM plan behandeld.